

ALV 132-500

/ak 1

pa

500

TWEE HISTORISCHE BESCHRIJVINGEN

DER

parochiekerk van St. Mathias

TE MAASTRICHT,

UITGEGEVEN DOOR

Jos. HABETS,

Rijksarchivaris in Limburg.

MAASTRICHT,
Stoomdrukkerij van "LE COURRIER DE LA MEUSE".

1892.

pa

De
hands
op z
aan :
en lu
1800
„ Ex

De
der s
stad
in 1
nieuw
gewe
tione
17 M
stand
werd
hij i
afsch

(1)

TWEE HISTORISCHE BESCHRIJVINGEN

DER

parochiekerk van St. Mathias

TE MAASTRICHT.

De eerste dezer historische beschrijvingen bevindt zich in een handschrift in fol. van 70 bladz. Het is met eene duidelijke hand op zwaar papier geschreven. Aan het slot treft men deze woorden aan: „Aldus gedaan en bijeengebracht tot meerdere eer van Godt en luyster van St. Mathiaskerk binnen Maastricht den 15 Augustus 1800 en vyf”. Op de eerste bladz. staat de naam van den eigenaar: „Ex libris H. W. Crahay anno 1805”.

De Heer Hendrik Willem Crahay was een ijverig katholiek burger der stad Maastricht, die vóór de fransche revolutie in zijne vaderstad de betrekking van notaris bekleedde. Toen de Franschen zich in 1794 alhier voor goed vestigden was hij niet ongeneigd om hunne nieuwigheden te volgen, in zoover hij dit niet strijdig vond met zijn geweten. In het jaar 1796 was hij griffier van het „tribunal correctionel”, daarna werd hij commissaris bij datzelfde tribunaal en den 17 Messidor jaar VIII rechter bij het „tribunal civil de première instance” te Maastricht, waarvan hij sinds 1804 president was. Hij werd in 1803 lid van den raad der kerk van St. Mathias. Ook was hij in 1800 en 1801 lid van het stedelijk bestuur (1). Crahay is de afschrijver maar niet de opsteller van ons handschrift.

(1) Zie *Maasgouw* jaargang 1885 p. 1098.

De samenstelling daarvan is toe te schrijven aan den pastoor der parochie Jan Jacob Cyrus, die den 10 Febr. 1819 overleden is en over wien wij later nog meer bijzonderheden zullen mededeelen. Zijne chroniek steunt niet altijd op goede bronnen; zij is voor de oudste tijden, niet betrouwbaar. Des niet tegenstaande geven wij ze in het licht zoo als zij voor ons ligt. Het handschrift werd ons ter leen verstrekt door een afstammeling van den president Crahay, namelijk door den Edel Achtbaren Heer De Wit, rechter bij de arrondissemens rechtbank te 's Hertogenbosch, wien wij hiervoor onzen hartelijken dank brengen.

De tweede beschrijving dezer kerk en parochie werd opgesteld door wijlen den WelEerw. Heer Andreas Syben, die in 1891 als pastoor van St. Mathias overleden is. Wij hebben deze tweede chroniek omgewerkt, zooveel mogelijk van fouten gezuiverd en aanmerkelijk vermeerderd en verbeterd. Ten slotte zeggen wij dank aan den tegenwoordigen pastoor, den WelEerw. Heer Ernest Menten, onzen ouden, trouwen en hartelijken vriend, die het werk van A. Syben, ter onzer beschikking stelde.

Jos. HABETS.

Maastricht, 1 Juli 1892.

Eerste Chroniek der parochiekerk van St. Mathias.

Kortbondige en merkwaardige beschrijvinge der aloude parochiale kerke van den heyligen apostel Matthias binnen de stad Maastricht, door vleijt en nauwkeurig onderzoek van eenen bijsonderen ijveraar deeser kerke bijeenvergadert, uyt overgebleevene en wonderlijk achterhaalde oude kerkregisters, raadsnotulen deeser stad en uyt de archieven van het vrije rijx capittel van St. Servaas.

Van uyt de jaeren 1346 hadden de voornaemste poorters van het noorder quartier deezzer stad (naederhand borgers genaemt) meenigvuldige reysen hun vervoegt by den bisschop van Luyk, aen den souverynen hoove van Brabant te Brusselt, aen het capittel van St. Servaes en aen de Magistraet deeser stad, om in het noorder quartier op de Hogter- nu Bosstraet, eene groote en aensienelyke

kerke te mogen hebben, dewyl de capelle van St. Catharinagasthuys veel te klein was, om op de sondaegen en feestdaegen in de selve den godsdienst naer behooren te kunnen oeffenen. Naer ontrent vier jaeren, sonder ophouden, voor eene soodanige kerke aengehouden te hebben, is eyndelyk den 12 Meert van den jaere 1350 hun versoek ingewilligt geworden by eene 'generaele byeenkomst in St. Servaes-capittels camer gehouden, wanneer onder andere voorwaarden en conditiën, aldaar door den hoogwaerden heer Matthias van der Meer, deeken van St. Servaes-capittel en bisschoppelyken fiscael, voorgesteld en eenpaerlyk aengenomen wierd, deese te maekene kerke aen den H. apostel Matthias op te draegen (1).

Vervolgens is den 24 February van den jaere 1351, op den feestdag van den H. apostel Matthias, met veele solemniteyt en onder toeloop van duysende menschen door geseiden heer deeken den eersten steen van deese kerke geleyt geworden en den opbouw daarvan gecontinueert tot in den jaere 1356, wanneer deese so in- als uytwendig teenemaal voltrocken was en den eersten godsdienst op den feestdag van Maria Ontfangenisse in deselve door voornoemden heer deeken met veel luyster en solemniteyt gedaen was geworden, nadat sy thien daegen te bevoorens door den Bisschop van Luyk in byweesen van de geheele stads clergé en magistraet was worden ingewyt en nadat, op voorstel en verzoek van de notabelste poorters met goedvinden van den bisschop van Luyk, deese kerke tot een parochie en pastoraat opgerecht en derselve eerste benoemde pastoor, Bernardus van Spauwen en syne opvolgers met eene volle canonicaele prebende door St. Servaes-capittel begunstigt was geworden.

Den kerkthooren is ontrent dertig voeten hooger geweest, als sich tegenswoordig bevint, dewyl in den jaere 1679 door bevel en op costen van het Hollandsch gouvernement een bouwvallig gedeelte daarvan, met alle de uytwendige daeromme en onderstaende groote sandsteene beelden, de groote en kleene rontom den thoren gaende steene galleryen, sooals ook het voor aen de straet uytkomende rond en groot sandsteene portael, en het andere gedeelte van dien thooren

(1) In 1350 was deken van St. Servaes Jan de Wambeke. Er was toen ook geen kanonik van der Meer bekend. Het geheel verhaal van de stichting der kerk in 1350 luidt leugenachtig.

van wegens geseide Hollands gouvernement in den jaere 1765, is worden afgenomen. Tot aen de eerste afneeminge hebben in den grooten kerkthoren gehangen vier opeenstemmende klokken, waarvan de grootste ontrent 10,500 ponden geweegt heeft en door haeren prachtigen en melodieusen klank door de borgers de silvere klok off „la grande mère” genaemt wierd.

Tot opbouwinge van deese kerkethooren en pastorale wooninge heeft de Magistraet alle de nodige mergelblocken gefourneert uyt de bergen van Sichen en Sussen, doen tertyd de stad toebehoorende, waarvan alle de karrevragten, so als ook van alle andere hoege-naemde materialen, gedurende den opbouw der kerke door de inwoonders van het noorder- en Hogter quartier met vlyt en yver sonder eenig gewin gedaen syn geworden.

Het vermaerde laeken weeversambacht deser stad, alsdan meer als 20 duysend werkgasten onderhoudende, heeft met den grave Arnould de Horne, bisschop van Luik, de verdere opbouwinge van die kerke bekostigt, wiens wapen, so als ook van deese stad beyde noch klaer te sien syn boven den laatsten booge ter linker syde der kerke.

Ter selve tyd is deese nieuwe kerke door St. Servaes capittel en veele vermogende borgers rykelyk begiftigt en van binnen met costbaere ornamenten, gestoeltens en kerkcieraden begunstigt geworden, waarvan een groot geconserveerd gedeelte en wel voornamentlyk eene groote costbaere silvere remonstrance en eene konstige uytgewerkde silvere vergulde ciborie, benevens den seer prachtigen hoogen altaer, twee kleendere, den predikstoel en acht biechtstoelen, noch voortquamcn van de Templieren welkers ryk en machtig orden op het eynde van den jaere 1300 en elf door den Paus Clemens den vyfden alomme vernietigt was geworden en welkers klooster en kerke alhier in de Templieren straet geleege, nu Nieuwstraet genaemt, en van achteren naest het oude geldmuntehuys door eenen breeden gank met eene poorte uytkomende, om besondere reedenen, eerst in den jaere 1355 is worden gedemolieert en het terreyn daarvan met parceelen van stadswege opentlyk verkogt, onder beding, dat ieder koper tot onderhoud van St. Mathias kerkenbouw, voor wynkoop seekere somme gelds moeste betaelen.

Op het eynde van den jaere 1360, is op bevel van den grootmeester van het Duytse orden, door den landcommandeur der balleje

Aldenbiessen, uyt de casse der Balleye, aen St. Mathias kerke eene geldgifte gedaen geworden van 250 goude Spaense quadrupelen tot verdere bekostinge van lynwaeden ornamenten en kerkgewaden.

Naer veele sollicitatiën van den bisschop van Luyk bij Syne Heyligheid den Paus van Romen, is eyndelyk den 3 Mey 1441 door Pausselyke Bulle van Eugenius den vierden, in de kerke van St. Mathias opgerecht geweest het vermaerde Broederschap van het allerh. Sacrament des altaers, welk tot een ieders vreuchd en groote verwonderinge diende, te meer daer dit het eerste Broederschap was, welk in deese stad tot alsdan was bekend geweest en hetgeene van den beginne af door aenzienelyke Broedermeesteren, een groot getal voornaeme borgers, de geheele Magistraet en den gouverneur met brandede tortsen en omringt door het oud en vermaerd genoodschap der stads arquebusiers alias boogschieters, op seekere feestdagen in het jaer en voornamentlyk Sondags in de octave van het H. Sacrament des altaers, onder het speelen van trompetten en timballen en het gedonder van het grofgeschut en het luyden van alle de klokken deeser stad gewoon was, door de voornaemste straeten haere processiën te houden.

Anno 1485, den 12 July ten tyde der inlandsche beroertens en oorlogen, is den graeve Guillaume de la Marke, geswooren vyand en vervolger van den hertog van Bourgondiën en van den Bisschop van Luik, met liste van uyt de stad St. Truiden door een detachement ruyters naer deese stad gevangen en geboeyt gebrocht geworden, alwaer hy twee daegen naer dato door sententie van scheepenen, op den Vrythoff onthoofd wierd, naar alvorens den pastoor van St. Mathias, Jacques Beaumont, gebortig van Visé, die de Fransse taele volkomen machtig was tot synen biechtvader versogt te hebben en hem tot de volle executie van syn doodvonnis by te staen, die daervoor eenige maenden naer dato, door den broeder van den onthoofden graeve een groote somme gelds ontfangen heeft, voor het doen van kerk- en sielediensten en het uytdeelen van brood en vleesportiën aen de huysarmen, ten daege syner begraffenis, geschiet in den linker ahang der kerke achter den predikstoel (1).

(1) Willem de la Marck werd in de kerk der predikheeren begraven. Zijn biechtvader was volgens anderen Arnold Proenen, prior der Dominicanen. Zie *Annales de la Société hist. et archéol. de Maastricht*, I, p. 164.

Anno 1485, den 6 October naer veele sollicitatiën van pastoor en kerkmr^s is op bevel van Syne Heyligheid den Paus van Romen en van het Domcapittel der stad Trier, door eenen domcanonik in eene gecacheteerde yvoire doose, aen den pastoor van St. Mathias behandigt geworden een stukje van het waere heylig gebeente van den H. apostel Mathias, wiens geheel Lichaem in den jaere 330 op verzoek van de heylige keyserinne Helena, moeder van den keyser Constantinus den Grooten en op bevel van den H. Silvester, Paus te Rome, in het 15de jaer syns Pausdoms, door Agritius patriarch van Antiochiën naer de vermaerde stad Trier, geweene hofstad der keyserinne Helena, met veele voortreffelyke andere reliquiën was worden overgebracht, alwaer tot den huydigen daege door het geheele Triersgebiet, den heyligen apostel Mathias, als stad- en landspatroon geviert word.

Anno 1487, den 10 December wierd door moetwil en baldadigheid van Pieter Valkenburg, oud 14 jaeren, smorgens ten elf uuren ten tyde des advents onderwysinge, in St. Mathias kerke eenen verlopen os gejaegt, die door het gewoel en geschreuw der kinderen wild en woedende geworden synde, aldaer met syne hoorens eenen jongeling en twee meysjes doodelyk gewont heeft, waer van den jongeling twee daegen naer dato overleden is.

De magistraet, om deese moetwil te bestraffen, heeft naer verhoor van getuigen, den vaeder van Pieter Valkenburg gedoemt in eene boete van 25 goudguldens, in de kosten der procedure en der geneesmeesteren en synen soone Pieter Valkenburg, overmits syne minderjaerigheid en het tusschen spreken der ouders van den afgeleefden jongeling, om ten tyde van een jaer in gevangnisse te blyven ten water en ten broode ende naer dien tyd gebrogt te worden in St. Mathias kerke, om aldaer in byweesen van pastoor, capellanen en alle de parochiekinderen op syne bloote kniën opentlyk afbedding te doen over syne begaene baldadigheid, welk ook met veele plechtigheid geschiet is.

In den jaere 1520 den 13 Mey heeft Carel den 5^{den}, als hertog van Brabant syne blyde iukomste in deese stad gedaen en syn logement genomen in de Commanderie van den Biessen, van waer hy 's anderdaegs met syn geheele gevolg, den land-commandeur en alle de clergé deeser stad en omliggende dorpen, ten thien uuren smorgens in de

kerke van St. Mathias eene solemneele hoogmisse in het musyk heeft komen bywoonen, en naer de selve eene groote somme gelds aen de armen en het kerkfabryck heeft laeten uytdeelen.

Anno 1521 in den maend December door groote en langduurende regens is de Maese soo seer opgewassen geweest, dat het water eenige daegen tot in St. Catharine capelle ter hoogte van drie voeten gesien is geweest en men tot aen de Hochterpoort en daerby gelee-gene straeten met kleine scheepen gevaeren heeft, om de borgers en huysarmen van stadswege brood en anderen nootdruff toe te brengen. Naer het verdwynen van dit water is bevonden, dat in St. Mathias-kerke alle de graeven ingestort en de meeste steenen gebroken waeren en vervolgens men genoodsaekt is geweest, drie maenden naer dato den geheelen vloer der kerke op te nemen en op nieuws te beleggen.

Op den kerkhoff die meede overstroomt is geweest en de graeven ingestort en door malkanderen gebrooken waeren, en vervaerlyke kuylen sich vertoonden heeft het kerkfabrick, om die aen te vullen, het achterste gedeelte van den kerkhoff tot op seekere diepte moeten laeten uytgraaven, welkers laegte tot heeden noch klaer te sien is.

Anno 1522 op Kersnach ontstont er eene groote rusie en gevecht op de Boschstraet tegenover St. Mathiaskerke, in de herberge van de weduwe Aert Thylman, waerin Jacob van de Velden hovenier van professie, door Wynand Boyen, timmermans-gesel met eenen messensteek soo sterk gewont wiert dat eenige uren naer dato overleeden was, waarop die daeder de vlucht nam in St. Mathias-kerke, alwaer sich tot 's anderendaegs in den laeten avond opgehouden had, wanneer door list der stadsdienaren buiten de kerke gevangen en in hechtenis gebrogt wierd, van waer hy vier weken naer dato alhier op den markt onthoofd is geworden Waerop dadelyk de Magistraet met het Capittel der vrye rykskerke van St. Servaes den pastoor van St. Mathias hebben weten over te haelen, om by vervolg de diensten van kerstnachte, van middernachte, tot vier uren 's morgens te verschuyven.

Anno 1524, had Jonkvrouwe Carolina Theresia van Breedenrode, geestelyke dochter van Eedele geboorte, de resolutie genoomen om voor vyff en twintig geestelyke dochters te stichten en op haere kosten te doteeren, een zogenaemd begynehoff, onder den Regel van den H. Benedictus, ten welcken eynde sy reets eenige oude huysen

en leedige plaetsen ter linkersyde van St. Mathiaskerke aengekocht had om aldaer een behoorlyk begynehoff en Capelle te laten bouwen en hetselve den H. Apostel Mathias op te dragen, waartoe den Bisschop van Luyk en de Magistraet reets de gevraagde noodige permissie verleent ende ten versoeke der stichterse, haeren vaederlyken neeff den Deeken van St. Servaeskerke en naer hem syne opvolgers als geestelyke Directeurs over dit Begynehoff benoemt hadden, wanneer op het onverwachtste over dese benoeming tusschen hem en den pastoor van St. Mathias dispuyt en groote oneenigheid ontstond, die van dusdanig gevolg geweest is, dat de voorgenomene stichtinge buyten effect gebleeven is, tot grooten spyt der parochianen en van alle de inwoonders deser stad en wel bysonder van deese jonkvrouwe, die eenige weeken naer dato door droefheid en groote aendoeninge overleden is en op bevel van haeren neef in St. Servaeskerke op het prachtigste begraven is geworden.

Anno 1528 den 11 July s'achtermiddags ten 2 uren ontstond er een soo vervaerlyk onweeder verselt met stormewind en het vallen van seer dicke hagelsteen, dat op eenige minuten alle de vensters van St. Mathiaskerke ter syde van den markt geheel verslaegen waeren, en het vuur van den blixem in den thooren reets so seer had toegenomen, dat men de vlammen, ten schrik van een ieder, tot boven het thooren-cruys sag waeyen, die egter door arbeid en spoedige hulpe der nabuuren in levensgevaer, in twee uren tyds gestickt wierden, niet sonder grooten schade, die op meer dan vier duysend guldens begroot werd, doch geheel en ten vollen betaelt is geworden door seekeren Johan van Zeegelaer voornaem en ryck coopman in 's Bosch, die ten tyde van het onweeder geloogeert was in den rooden Leuw, naest St. Mathiaskerke, by de weduwe Hagemans en ter liefde Gods en ter eere van Maria belooft had den geleedenen schade te vergoeden.

Anno 1532 den 4 Juny heeft Maria Anna Koeymans, huysvrouwe van Hend. Coenen, meester timmerman, gebaert en gelukkig ter wereld gebrogt drie dochters en een soontie, die ten selven daege naer het loff, in St. Mathiaskerke den H. Doop ontfangen hebben, onder toeloop van een meenigte toesienders, waeronder sich bevond den gouverneur deser stad, die over het soontie als Peeter gestaan en hetselve rykelyk gedoteert heeft.

In den jaere van 1538 den 6^{den} van slagتماend, syn door sententie van burgemeesteren en geswoorens der stad Antwerpen, Jacob Beelt-houwers en Simon Langenaken, aldaer geswoore beenhackers, overtuygt van in hunne huysen afgekeurd ossenvlees hymelyk verkogt te hebben, volgens reglementen van hun ambacht gecondemneert geworden, om onder geleid van den ambachtsbedel, bloodhoofs en biddende, op vyff daegen tyds, naer deese stad te komen, en aldaer in St. Mathiaskerke, onder het beeld van hunnen ambachtspatroon, ten byweesen van de regeerende meesteren van deesen stads beenhackers ambacht, in handen van den pastoor mondelingse en schriftelyke afbiddinge te doen en de gestelde geldboete needer te leggen met belofte van beeternisse.

Anno 1539 den 22 September is tusschen de magistraets personen, ambachtsmeesteren en eenige voorname borgers op de raedshalle een soo hevig oproer en gevecht voorgevallen, dat daerinne den hoogschout Matthieu De Ghoir, woonende op de Boschstraet, en den borgemeester Jacob Prent, woonende op den Houtmarkt op eene moordadige wyse gemassacreert wierden, die drie daegen naer dato in den linker afhang van St. Mathiaskerke in een en hetselve graff voor O. L. Vrouwe altaer prachtig begraven syn. Tot uitwisschinge van dien gruwelyken magistraetsmoord, wierd den 12 Xber daeraenvolgende tegens deese stad ende plichtigen een seer streng vonnis uytgesproken en alomme gepubliceert, waerby onder andere straffen, swaere geldboetens en perpetueele bannissementen, door den keyser geordonneert wierd, dat voor altoos s'avonts voor St. Martensdag voor de kerkdeure der begraffenisse van die twee vermoorde magistraetspersoonen, op alle groote straeten en publyke plaetsen van stadsweege vuuren van hout en steenkoolen moesten aangestoken, en dat dit vonnis op den grafsteen ingekapt soude worden.

Anno 1563 den 4^{den} Maert ten tyde der Nederlandse beroertens en vervolgingen heeft den aertsbisschop van Mechelen den cardinal de Granvella met synen secretaris de vlucht genomen tot in de pastorale wooninge van St. Mathias, in welkers kerke op Paas- en Sinxen dag de Hoogmisse gecelebreert en op die twee daegen smiddags naer het singen der Vesperen onder toeloop van duysende menschen, gepredikt en naer het loff in de processie het Allerheiligste met eene brandende tortse geaccompagneert heeft.

Den 12 October 1566 is in deese stad de eerste beeldstormerye begonnen in St. Mathiaskerke, wanneer men deese geplondert, de beelden schandelyk vernielt en onder de voeten getrapt heeft.

Twee daegen naer dato op de weygeringe, die pastoor en kerkmeesteren gedaen hadden, van St. Mathiaskerke te abandonneeren tot oeffeninge van eenen vreemden en geheel nieuwen godsdienst, heeft men, op het onverwachts, te gewapender hand en met geweld sich in de nachte van die kerke vermeestert en dadelyk den pastoor uyt syne pastorale wooninge verjaegt. Den opvolgende Sondag heeft seekeren Herman Struyker, geboortig van Swol, daerin de eerste predicatie gedaen, waer'ne hy met synen aenhang gecontinueert heeft tot den daerop volgenden jaere, wanneer Margareta, gouvernante van Brabant, met een groote militaire macht de oproeders en valse propheeten op de vlucht gedreeven en den Roomsens godsdienst in St. Mathiaskerke tot een ieders genoegen en blydschap herstelt heeft.

In den jaere 1576 is nieuwe oproer en rebellie in deese stad voorgevallen, wanneer het kleene Spaens gaernisoen door Hollandse en geallieerde troepen daer uyt verdreeven is geworden, de kerke van St. Mathias met geweld ingenomen en in de selve andermael door nieuwe predikanten en nu en dan door afgefallen borgers gepreedikt is geworden, tot dat den prins van Parma met een machtig leeger, naer eene swaere belegeringe van vier maenden en ses daegen, den 29 Juny 1579 de stad stormenderhand ingenomen, over de acht duysend personen, so borgers, militairen als daer in gevluchte boeren gemassacreert en korten tyd naer dato den Roomsens godsdienst, het allereerst in de St. Mathiaskerke, so als te vooren opgerecht heeft, wanneer tegelyk op de eerste vraege van pastoor en kerkmeesteren, den Prins van Parma tot de geheele vernieuwinge van de doorschoote kerk- en pastorie-daeken, aen hun dadelyk vergunt heeft de twee groote houten communicatiebruggen met alle hun toebehoorte, die de Spanjaerden geduurende het beleg, boven de Smeermaese en onder Slavanten, op de Maese met veele moeyte en swaere costen geslaegen hadden, en die beyde door de borgers van St. Pieter en de inwoners van Heugem, Ophaeren en de Smeermaese vrywillig en sonder gewin afgebroken en tot voor St. Mathiaskerke op hunne karren en wagens getransporteerd syn geworden.

In den selven jaere is in deese kerke op den choor voor den hoogen autae met veel pracht begraeven geworden den jongsten broeder van den Prins van Parma (1), so ende als gesien is uyt het Latyns opschrift, uytgekap in blaauwen steen ter rechter syde der choor in den muur geplaatst en thans aldaer door de nieuwe boiserie bedekt. Dit grafschrift luidt :

D. O. M.

„ Marco Antonio Simonetae Turicellae
„ Parmensis domino : accerrimi Alexandri
„ Farnesii Parmensium Placentinorumque
„ Principis gratissimo cubiculario, omnique
„ Virtutum genere praedito, qui post plurimos
„ Sub eodem Farnesio principe Belgarum
„ Gubernatore partos sibi martiales honores,
„ Spectatae ejus virtuti invidente fortuna,
„ In aggressu Trajecti-Mosae strenue,
„ Dimicando, glande, summa cum laude
„ Ac totius exercitus moerore, occubuit.
„ Horatius frater immaturo acerboque
„ Fratris fato praesens, Octaviani et Annae
„ Bentivolae, parentum assensu posuit.
„ Obiit 1579 VI idus Aprilis aetatis
„ Suae A° 27 ”.

Anno 1592 den 25 Mey is Catharina Meurs, overtuygt van bloed-schande, door schepenen gecondemneert geworden, bloodvoets, met een brandende keertse in de hand en een wit bovenkleed van uyt haere gevangnisse door een groot gedeelte deser stad geleyt te worden tot aen den voet off ingang van St. Mathiaskerke, alwaer sy naer in handen van den pastoor vergiffenis gevraegt en opentlyk beeternis van leeven belooft te hebben, in vryheid is worden gestelt.

Anno 1598 den 4 October is Jacques Deprez gebortig van Luyk, overtuygt van valschen eede, naer quyttscheldinge van eene boetreysse

(1) Simoneta was geen broeder maar een page van Prins Parma.

naer St. Jacob, door schepenen gecondemneert geworden, om bloedvoets met eene brandende keertse in de hand en een wit bovenkleed, door stads dienaeren gebrogt te worden, tot voor den hoogen autaar van St. Mathiaskerke, alwaer hy al knielende in de tegenwoordigheid van het H. Sacrament des autaeers en in byweesen van duysende toesienders, opentlyk vergiffenisse gevraegt en in handen van den pastoor, beeternisse van leeven belooft hebbende, in vryheid is worden gestelt.

In den jaere 1599 den 19 Maart arriveerde alhier in het pastoraale huys van St. Mathias, den eerwaarde heer J. Dumoulin, secretaris van het synode van Luyk, om in het heymelyke ondersoek te doen over de klagten door den pastoor en eenige andere geestelyke personen van aensien, aen den seer eerw. heer grooten vicaris van Luyk gedaen, over het slegt gedrag van sœur Augustine van Bergen, overste van het Magdalene clooster, naderhant Wittevronwen genaemt.

Eenige daegen na het vertrek van deesen secretaris, wierd op schriftelyk bevel van den heere grooten vicaris, deese overste ontboden, om den 4^{den} April daer aen volgende voor hem en synen raed in persoon te Luyk te komen verschynen, wanneer naer lang verhoor, gedoemt wierd, om haer leven gedurende ten costen van haar clooster in het penitenten clooster te Luyk te verblijven.

Eenige weeken naer dato, wierd van wegens den hertog van Brabant over dese incompetente sententie grootelyks gedoleert, als tot nadeel van syn privatieve recht, over eene geestelyke persooone uytgesproken. Edog by een nader ondersoek van sake in het gedrag van sœur Augustine van Bergen, is door toedoen van St. Servaes capittel, deese saeke buyten effect gebleeven, des dat den Eerw. heer Dominicus Jaspers, pastoor van St. Mathias als overtuygt van dit conflict in Luyk bij den bisschop en grooten vicaris-generael gesolliciteert en aldaer voor alle gevolgen schriftelyk goedgesproken te hebben, van wegens geseid capittel en op bevel van den hertog, als pastoor van St. Mathias, is worden ontslagen en eenen anderen in syne plaets aengestelt.

In den jaere 1632 heeft prins Frederik Hendrik van Nassau met de Staetsche troepen deese stad beleegert en den 22 Augustus de selve met capitulatie in besit genomen, so alsook de kerke van St. Mathias, in de welke vyff daegen naerdan door seekeren Nicolaes Boomhouder,

gebortig van Deventer, is worden gepreedikt en het Nachtmael uytgedeelt.

In den selven jaere syn door de beleegeraers teenemaal vernielt geworden, alle de schoone wynstocken, geplant op en langs de wynbergen in het Hogterveld tot achter de Smeermase gelegen, waer van de eygenaren tot dien tyd gewoon waeren jaerlyx den noodigen missenwijn aen St. Mathiaskerke te vereeren.

Anno 1672 den 12 April heeft Lodewijk den 14^{den}, koning van Frankryk met capitulatie besit van deese stad genomen en weinige daegen naer dato den verjaegden pastoor van St. Mathias in syne kerke en pastorale wooninge doen herstellen, wanneer deese kerke op kosten van de vermogende parochianen van binnen op alle muuren en pilaeren konstelyk beschildert en van alle noodwendige kerkmeubelen, altaeren en ornamenten rykelyk is worden voorsien.

Anno 1674 den 20 May en vier opvolgende daegen syn in deese kerke door den bisschop van Luyk over de vier duysend kinderen deeser stad en omliggende dorpen gevormt geworden behalven noch eenige honderde bejaerde personen.

In de kerke van St. Mathias wierd van den beginne door de borgers deeser stad en omliggende dorpen, in groote veneratie gehouden een seer oud houte Maria beeld, op den linker arm het Kindeke Jesus draegende, welk altoos teegens alle kerkbestormingen en vyandyke vervolgingen, door vlyt der nabuuren en parochianen is worden geconserveert en in den jaere 1678 in de capelle van St. Catharine overgebrogd, van waer het selve in den jaere 1804 geheel ongeschonden, wederom in St. Mathias kerke, op haere oude plaetse is worden getransporteert.

Tot in den jaere 1680 sag men in den vloer van het schip der kerke eene meenigte costbaare rood koperen platen, waerinne konstig uytgesneden waeren, alle de gereedschappen en instrumenten van het vermaert laekenweevers ambachte, die jaerlyx in de goede week ten costen van het ambacht opgesuyvert wierden. Ook wierd door dit ambacht aldaer bekostigt het dagelyx luyden der tweede klokke op die uren als de werkgasten hun werk moesten beginnen en eyn-digen. In vergeldinge der twaelf malder terwe, die dit ambacht gewoon was jaerlyx met St. Andries aan St. Mathias kerke te leveren en waervan op ieder tweede Sondag van de maend naer de Hoog-

misse gebacken brooden aen een seker getal huysarmen wierden uytgedeelt, konden die ambachts werkgasten, ingeval van swaere siektens, wonden off quetsuren, in St. Catharine gasthuys ontfangen worden, om aldaer sonder kosten van hunne qualen geneesen te worden.

Alle Saterdag en moesten door den jongsten ambachtsmeester in de fabriekcasse van St. Mathiaskerke overgebracht worden de geldboetens der werkgasten, die bevonden wierden te vloeken, sweeren, God off Syne Heyligen te lasteren of niet gebiecht en ter Paascommunie gegaen te syn. Diergelyke geldboetens moesten ook betaalt en maendelyx in de selve fabrykcase overgebrogt worden door de brouwers, wyn-, bier- en geneevertappers der parochie, die sy van de vloekers, sweerders en godslasteraeren moesten inbeuren en in eene geslote copere busse werpen, welke in hunne huysen, herbergen en vergaederplaetsen van wegens het kerkfabriek in iedersgesicht, naest den schoorsteen vastgehecht was. In alwelke kerkbussen deese brouwers, wyn-, bier- en geneevertappers ook moesten werpen de amendens, die sy eigens verplicht waeren te betaelen, voor de gasten, die 's avonts naer de gestelde winter- en someruuren in hunne huysen en herbergen bevonden wierden. In soortgelyke kerkbussen wierden op het raedhuys de gestelde boetens geworpen van de magistraetslieden, die naer het drie mael luyden der raedsklocke te laet quamen off sonder oorloff en wettige redenen absent bleeven.

Tot den jaere 1680, ingeval van kerklyken, wierden naer het eerste Evangelie der Hoogmisse ten costen van het sterfhuys aen de rouwsleepers en alle de lykluidens geele off witte gekrulde waslichten behandigt en aangesteeken, waermeede sy ten offer gingen en deese in het voorbygaen den coster overgaven, die gehouden was s'daags naer de driedaegse Requiems hoogmisse aen de naeste familie van den overledene, de nabuuren en goede vrienden, doodbriefkens uytdeelen op fijn parquement geschreeven, inhoudende den voornaem, toenaeme, ouderdom, hanteeringe, officie off ampt van den overledene met versoeck om gedurende den tyd van dry jaeren, alle eerste maendagen van de maend, naer de gewoone aldaer gefundeerde hoogmisse den naem van den overleedene met die van meer andere te hooren afroepen en ter syner siele laeffenisse met den priester en het volk opentlyk te helpen bidden eene Pater noster en Ave Maria etc. etc.

voor welk maendelyx bidden in Spaansgeld betaelt wierd de waerde van twee Fransche croonen.

Ziet hier onder een van die noch gevondene doodebriefjens luydende als volgt:

Jesus, Maria, Matthias,

Eerewertige Priesteren, vromme christenen, aen den altar, in iere gebetten en op alle eerste mantagen van den maent der dry volgende jarren, syt gedegtig die seele

van

den eersammen Meyster Johan Lendert Beursen, in syn leeven geswoeren meyster koppersleger op den grooten Gracht in het Hoefeyser, die huyl den 13^{den} van wynmant 1609 naer eene sweire heyte kortse van 22 dagben, in het 68 jaar syner alterdomme met alle heylige Sacramenten der sterbende voorsien en met hinderlatting van syne eerbaere vrouwe Barbara Krutsen en vyff houbaere kinderen, savonts ten klokke 7 uren en 40 minuttien, gotseelig in den Herre ontslapen is.

Requiescat in pace. Amen.

Van den beginne des jaers 1400 tot in 1678 op bevel van den landcommandeur en het vrye ryxcapittel van St. Servaes, moesten jaerlyx de Duytsordens priesters van den Biessen en de canoniken regulieren van St. Anthonis godshuis op den feestdag van den H. Apostel Mathias in het midden der kerke op roodbekleede banken met de geheele clergé der kerke de hoogmisse bywonen, die door den deeken van St. Servaeskerke plegtig gecelebreert wierd, naer welkers einde de jaerlyxe geschenken in geld, die de ambachten deeser stad gewoon en de meeste omliggende pastoren der dorpen in veedervee, van outs verplicht waeren te doen, ten pastoralen huyse wierden overgebracht, van waar de geldgeschenken een fabrykmeester wierden behandigt en het veedervee aen den pastoor verbleeff, die daerom ten selven dage eene maeltyt gaff aen syne clergé en kerkmeesters.

In de beyde afhangen deeser kerke sag men langs de vensters uytmunten groote gesneede houte beelden van alle de ambachtspatronen deeser stad.

Ook sag men aldaer in elke kerkvenster in de glaesen naer de konste uytgeschildert ieder ambachtspatroon met alle de eygenschapen en instrumenten van het ambacht, welkers feestdagen op sekere

tyden van het jaer, door de byeenkomste der ambachtsmeesteren en leeden, aldaer plegtig gevierd wierden, waer van de ambachten der lakenweevers en hovenieren door den grooten toeloop van ambachtslieden en der omliggende landbouwers, boven alle andere uytsteeenen, doch welke bynaer alle in den jaere 1678 bij het gedwongen verlaeten deser kerke en door de Roomschen het bezit neemen van St. Catharine capelle, voor en nae tot in andere kerken deser stad met hunne ambachtsbeelden overgegaen syn, uytgenomen de drie ambachten der laekenweevers, vetwary en cortespoelders, die standvastig in St. Catharine parochie-capelle tot in den jaere 1795 hunne gewoone jaerlyxe diensten bygewoont hebben.

Wegens de voorgenoemde naer de konste geschilderde kerkvensteren is bekend, dat naer den jaere 1678, toen de katholieken de kerk verlieten, eenige van de voornaemste deelen van deese kerkvensters, in de kerkvensters van Uytrecht en Tergouwe in Holland syn erkent geweest, alwaer deselve noch te sien syn.

Alle jaeren op den 2^{den} February, weesende den feestdag van O. L. Vrouwe Lichtmisse, wierden in St. Mathiaskerke voor O. L. Vrouwe autaar, door den pastoor een groot gedeelte geel wasse keerssen gewydt, die door hem aen de clergé der kerk, aen de kerk- en broedersmeesteren van het broederschap van het H. Sacrament des autaeers, wierden uytgedeelt, waernae sy alle te samen met hunne keerssen van binnen de kerke den gewoonen processietour deden, de hoogmisse bywoonden en naer deselve, hunne keerssen den coster overgaven, die deese verplicht was aen hunne huysen te brengen, alwaer sy bewaert wierden tot aen het Hoogtyd van Allerheylogen, wanneer sy gewoon waeren deselve keerssen aen de kercke te vereeren, om in de diensten der geloovige sielen ter hunner intentie te worden gebruykt. Op deselve maniere wierden jaerlyx op den Palmen-Sondag door den pastoor aen de voorgenoemde geestelyke en wereldse persoonen de palmen uytgedeelt en met deselve den processietour gedaen, behoudens dat de clergé en kerkmeesteren daerinne rontdroegen groote indiaense olyfftacken, die Sigismund graeve van Egtmont, bisschop der domkerke van 's Hertogenbosch in den jaere 1441 aen den pastoor van St. Mathias, synen gewezen schoolvriend, als een uytneemende raer en groot present toegesonden hadde (1).

(1) Er is verwarring in dezen volzin. In 1441 bevond zich te 's Hertogenbosch geen bisschop. Wie Sigismund van Egmont was hebben wij niet gevonden.

Tot in den jaere 1678 wierd in geval van doodvonnissen, 's daegs voor de executie, smorgens ten klokke ses uren het Allerheyligste uytgesteld, welk dien dag en de geheele opvolgende nacht door eenen grooten toeloop van Christenen besocht en vereerd wierd tot naer de executie van het doodvonnis, waerby opentlyk in kerkelyk gewaed assisteerden den pastoor met twee vicarissen om den misdadigen door christelyke vermaningen, tot het eynde syns leevens by te staen naer welke, door eenen van hun ter executieplaetse eene toepasselike predicatie gedaen wierd, waer nae hy knielende met het daaromstaende volk, de gratie van den Allerhoogsten over den geexecuteerden met luydere stemmen yverig afsmeekde.

Anno 1678 den 6 November, hebben de Fransse troepen ingevolge den vrede van Nymeegeen, deese stad verlaten en de gereformeerden hebben wederom besit genomen van St. Mathiaskerke en van het pastorale huys. Den bedroefden pastoor met syne capelaenen waeren tegens wille en dank en achterlatinge van alle hoegenaemde nagel-vaste kerkmeubelen, gestoeltens, klokken etc. genoodsaakt de capelle van St. Catharine te naederen, om daerinne hunne gods- en parochiediensten so goed mogelyk te oeffenen, in hoope van mettertyd wederom hunne verlaeten kerke te mogen besitten.

Ter selver tyd had het vrye ryxcapittel van St. Servaes, welk altoos seeker groot gesag over den pastoor en syne kerke willekeurig geexerceert had, goedgevonden, op geveynsde voorwendsels, quasi tot een onbepaalden tyd, ten bewaer over te nemen alle de oude kerken resolutieregisters, die hoe seer naderhand dickwils, doch altoos vrugteloos door den pastoor en kerkmeesters terug gevraegt, op de boven archivecaemer naar St. Servaes in eenen verworpen hoek op malkanderen gebergt waeren, alwaer in dien staet verbleeven syn, tot naer de vernietinge van gemelte capittel, wanneer eenigen tyd naer dato, alle de capittels archiven, registers, papieren en documenten met die van St. Mathiaskerke, door algemeen bevel van het Frans gouvernement in handen van vertrouwde examineurs syn worden overgebracht en wel onder andere van den seer Eerw. heer J. H. Cruts, canonik, scholaster en reekenmeester van geseide capittel, die uyt dien overgrooten archieven-masse, onder andere heeft weeten te bekomen eenige der merkwaardigste registers en resolutieboeken van St. Mathiaskerke, die in alle gevallen niemand tot ander

nut konden dienen, als om daer uyt te sien den memorabelen opgank, voortgank en vervolgingen van die kerke, en hoe in de vroegerige tyden de gods- en kerkdiensten aldaer in gebruyk waeren geweest.

Dat naer dood van voornoemden Eerw. Heer scholaster Cruts, voorgevallen den 6 Mey van den jaere 1803 een der eerstgenoemde kerkmeesters van St. Mathiaskerke als syne executuur testamentair de hier voorgemelte registers en resolutieboeken heeft weeten te bekomen, ende als hy ter selve tyd heeft weeten tot sich te neemen een groot gedeelte opgenomene kerkrekeningen, bevonden in den naegelaten boedel van juffrouw Elisabet Veugen alhier in de Capucynestraet overleeden den 21 Juny 1796, in den ouderdom van 94 jaeren, wiens vaderlyken oom den heer notaris Servatius Veugen den laetsten rentmeester van St. Mathiaskerke geweest en anno 1699 1699 als gecontinueerden rentmeester overleeden is.

Dat buyten alle de voorgenoemde registers en documenten is den selven kerkmeester door aankoop sedert den jaere 1790 eygenaer geworden van twee seer konstig in rood koper uytgedreeven en vergulde cabinetstukken, ieder van 20 duymen hoog en 13 duymen breed, de eene verbeeldende de geboorte en de andere de vlucht van Jesus naer Egypten, gemaakt door den beroemden goudsmit Matthias Wery, die deselve anno 1452, op synen naemdag aen de kerke van Sint Mathias vereert had (1). So en als op beyde van achteren te leesen is, synde anno 1566 ter geleegentheid der beeldstormerye uyt die kerke weggeraekt, en eenigen tyd naer dato door den pastoor wederom aengekocht, die daerom gewilt en begeert had dat deese altoos aen syne naevolgers souden verblyven, so en als metterdaed over de 200 jaeren verbleeven syn tot aen den voorigen pastoor Deckers, die goedgevonden had deselve te leenen aen synen broeder pastoor in Heer, naer welckers dood by gebrek van reclaam aldaer met syn achtergelaete meubelen publyk en ten meestbiedende syn worden verkogt door autoriteit van St. Servaeskapittel en het minsterie van den notaris H. W. Crahay thans kerkmeester.

Onder veele merkwaerdige saeken, voorvallen, gebruyken, ceremoniën en kerksolemniteiten (te lang om alhier aen te haelen) vind

(1) Over een etsen uit Maastricht, die Wery heette, maar in het begin der 18de eeuw leefde, zie *Annales de l'Académie d'Arch. de Belgique* XIV p. 384.

men onder andere beschreven in voormelte achterhaelde oude kerk-registers met welke overgroote plegtigheid, toeloop en devotie aldaer op den 2^{den} Sondag van ieder maend en alle Hoogtyden vereert wiert het Allerheyligste Sacrament des altaers en hoe op bevel van den pastoor, op die daegen in de sermoonen den loff van dit H. Sacrament op het yverigste verkondigt en een ieder op het sterkste aangewakkert wierd, in het vermaerde broederschap van het H. Sacrament door inschryvinge deel te nemen, om van alle vergunde aylaeten deelachtig te kunnen worden.

Doch deese groote solemniteyt, toeloop en devotie, sag men besonderlyk uytschynen in het groot en roemrugtige octave van het Heylig Sacrament, wanneer op Donderdag den eersten dag, den Sondag daerop volgende en op Donderdag den laetsten dag der octave de Hoogmisse en loff door den Deecken van St. Servaes met Canoniken en vicarissen als servienten ende andere daegen door drie canoniken in turno op het plegtigste onder musicalen sang en instrumenten gecelebreerd en gedaen wierden en wanneer op geseiden Sondag naer het loff, de processie door de besonderste straeten der parochie met alle bedenkelyke pracht en luyster, tot een ieders stichtinge en verwonderinge gedaen wierd, en gedurende de geheele octave, men het devoote volk by dag rontom den Hoogen autaer en by den avond tot naer midderdacht rontom de kerke al biddende off singende sag gaen.

Ook heeft men, dat buiten eene groote menigte aensienelyke flam-bouwen, eenige standaeren en vindeldraegers, tot lange jaeren naer het verlaeten van St. Mathiaskerke, alle pastooren en vicarissen, capellanen en weereldse priesters, so van deese stad als van meer dan een uur in den omtrek en bynae alle vrome mans- en vrouws-persoonen deeser stadt en omliggende dorpen en vlekken, door den geest van devotie gedreeven en door onophoudelyke aanwackering van den pastoor en syne capellanen in dit alomme vermaert, aller-oudste en eenigste broederschap deeser stadt ingeschreeven waeren onder eene jaerlyksche betalinge aen het broederschap van 20 Luyxe stuyvers, waerdoor in de groote collecten in de kerke, hetselve van vele vaste gronden, renten en capitalen rykelyk voorsien was, welkers jaerlyxe opkomsten seer weinig verschilden met die van het kerkelyk fabryk. Ook wierden bynae dagelyx in die kerke broeder-

schaps sieldiensten gedaen ten laeffenisse der sielen van de afgestorve ingeschreevene broeders off susters, in welke alle stadsingeschreevene benevens de broedermeesters en flambouwdragere op boete van twee stuyvers moesten present syn en ten offer gaen, onder het afgeeven aen den broederschapsbedel van eene ovale genumeroteerde copere medalie, waerop aen eene syde een kelkje en van de andere syde een doodshooff uytgedrukt was. Eensgelyks vindt men in de voor aangehaalde kerk- en broederschapsregisters eene ample beschryvinge der overgrootte plegtigheden met welke anno 1541, het honderste en anno 1641, het tweehonderste jubeljaer van dit aloud en vermaerd Broederschap van het H. Sacrament des altaers gedurende veerthien dagen in de kerke van St. Mathias en door de geheele parochie ten tyde der grootte octave van het H. Sacrament onder toeloop van duysende menschen is worden geviert en dat ieder jubeljaer op den eersten dag der octave naer de Hoogmisse aen de huysarmen der parochie ten costen van het broederschap syn worden uytgedeeld, twee honderd portiën, bestaende ieder in drie pont witte brood, een pont ossenvlees en een pinte bier.

Ook leest men, dat op de vier Hooggetyden van het jaer, op den feestdag van den kerkpatroon den H. apostel Mathias, op H. Sacramentsdag en alle de daegen van het octave alle de broedermeesters en deeser stads ingeschreevene broeders en susters van het broederschap van het H. Sacrament des altaers op boete van twee stuyvers moesten bywoonen de Hoogmisse en ten offer gaen, wanneer den pastoor ter rechter syde van den altaer op den ondersten trap staende aen hun de guldene platene liet kussen, die van daer rontom den altaer gingen, alwaer ter linker syde, den diaken aen hun de reliquiën van den H. apostel Mathias te kussen gaff, terwyl den daerby staenden subdiaken in een grooten silveren back ontving de broederschaps genumeroteerde metaele teekenen, om daer uyt te konne weeten degeene, die sonder wettige oorsaeken mogten absent gebleeven syn.

Naer het einde deeser Hoogmissen wierd door den prefect van het broederschap alle het offergeld in driën verdeeld, waervan door hem, een aen den pastoor, een aen den secretaris van het broederschap en het andere aen den fabrykmeester der kerke behandigt wierd, die gehouden was dit offergeld naer dagelyxe gewoonte te storten in de

groote rondachtige ysere offerkiste, vastgehegt in het midden van den kerkenvloer, waarop met groote letteren te leesen was, tot onderstant van Godshuys en waervan den oudsten kerkmeester en den rentmeester ieder een besonderen sleutel in bewaer hadden; ook wierden alle drie maenden daerinne gestort, de contributiën die het voorname vrouwvolk gewoon was te betaalen voor hare plaatsen in geslote banken, staende ter linker syde der kerke, terwyl het mansvolk sich ter rechterhand moest vergaderen.

Eyndelyk vind en leest men uyt de meergemelde achterhaelde kerkregisters, dat van den beginne deeser kerke tot den jaere 1611, deselve besonderlyk en boven alle andere uytgescheenen heeft in het doen van veele gestichtige zielsdiensten ter laeffenisse van de geloovige sielen in het vagevuur, dewyl tot dien tyd, aldaer onder meer andere gedaen wierden de naevolgende:

1° wierden op Allerheyligen dag, 'smiddags naer de Vesperen, gesongen de vigiliën der geloovige sielen, als wanneer men den geheelen choor, alle de pilaaren en den predikstoel met rouw bekleed sag en in het midden der kerke een groote Romynsche catafalque omset met flambouwen en eene meenigte doodsverbeeldingen en eigenschappen naar de natuur uytgewerkt tot een ieders aendoeninge en verwonderinge.

2° op allersielendach onder de Hoogmisse sag men alle vrouws en manspersoonen benevens de broedermeesters en alle ingeschrevene broeders en susters van het vermaard Broederschap van het Allerheyligste, met groote gestigheyd ten offer gaen, die met de collecte van den geheelen dag alleen besteeft wierd voor sielediensten.

3° 's daegs naer Allersielendag, wierd gedaen het jaergetyd van alle afgestorve broeders en susters van evengeseide broederschap met uytheelinge van brood aan de huysarmen.

4° De volgende twaelf daegen, uytgenomen de Sondagen, wierd iedet dag een solemneel jaergetyd gedaen voor alle afgestorve meesters, ouderlingen en leeden der twaelf voornaemste ambachten deeser stadt, patronen in die kerke binnen het jaer op hunne naemdagen plechtig geviert wierden.

5° Door fundatie van Jan Wyngaerden, meesier pompemaker, gewoond hebbende in de Mariestraet, wierd alle Maendagen eene Requiems-Hoogmisse gedaen met het bidden naer die zmisse van de

psalmen, Miserere, De profundis etc. en 's achtermiddags ten vier uyren het loff, onder het singen van den memento en naer het loff de De Profundis.

6° Door fundatie van den Eerw. Heer Adriaen Vermeulen, weerelds patrimonieelen priester, wierd alle eerste maendagen van ieder maend eene Requiems Hoogmisse en 's achtermiddags het loff gedaen, naerwelk eene korte vermaninge aen het volk gedaen en daernae de Litanie der geloovige sielen met de gewoone gebeden, door den priester en het volk geleesen wierd.

7° Is te bemerken, dat volgens oude gewoonte, ten selve daege naer de Hoogmisse, door den priester opentlyk afgeroepen wierden de naemen der overleedene welkers familie versocht had, die gedurende den tyd van drie jaeren aldaer onder een kleinen loon af te leesen, mits voor ieder door den priester en het volk gebeden wierden eenen Pater-noster en Ave-Maria en voor alle te samen de Psalmen Miserere, De profundis, Fidelium Deus etc. Deese en meer andere stigtige kerk- en sieldiensten syn onveranderlyk op het stip-telykste ondergehouden worden tot den jaere 1611, wanneer den 27 Maii op veel aendringen der kerkmeesteren door Pauselyke Bulle vergunt en opgerecht is geworden het loffelyk broederschap der geloovige sielen in het vagevuur. Ongeacht de oprechtinge van dit broederschap, derselve schoone aflaeten en privilegiën, hebben nochtans alle de sieldiensten, sooals hier voor aengehaelt, haeren voortganck in die kerke gehad tot den jaere 1678, wanneer dit broederschap overgegaen is tot St. Catharine capelle onder veranderinge en naelatinge van eenige diensten, die door de tydsomstandigheeden geen plaets meer konden hebben, sooals die der ambachten, in welkers plaets andere aldaer syn worden ingebracht op den voet als tot hier en toe onderhouden syn geworden.

Nota. Dat te bemerken en grootelyks te verwonderen is, dat met het verlaten van St. Mathiaskerke, alle hoegenaemde aldaer gefondeerde jaergetyde, kerk- en sieldiensten, seffens opgehouden hebben, en waeromme men in de 18^e eeuw een geheel nieuw broederschap van het H. Sacrament des altaers by syne Heyligheid afgebedelt heeft met verswyginge van het hiervoor aengehaelde.

Tot den jaere 1679 bevond sig op de Boschstraet ontrent tegenover de St. Mathiaskerke eene smalle straet, die den kerkegang genaemt wiert en sedert verkogt en bebouwt is.

Door deese straet off kerkgang en daerachter door de thans soogenaemde Uytbelderstraet, konde men tot alsdan uytkomen in de Capucynestraet door eene lange en breede onbebouwde straet, genaemt de Apostelstraet, op eene rechte linie met de Uytbelderstraet geloopte hebbende dwars door den hof der paters Capucynen van welken aen beide syden door eenen hoogen muur gesepareert was.

In den jaere 1664, ten tyde der peste vraagden de paters Capucynen van de Magistraet die geheele straet, op voorwendsel van op deselve ter syde van de Capucynestraet een algemeen pesthuys te bouwen en hetselve met die straete te abandonneeren, so haest de magistraet die soude reclameeren, om se als te vooren tot eene publyke straete gebruykt te konne worden, welke reclaam door eene impardonnabele nalatigheid versuymt is geworden, vervolgens is alnoch gemakkelyk op te maken, dat voor het abandonneeren van die straete, men van uyt de Capucynestraet, St. Mathiaskerke konde sien en die so te voet als met wagens, reegelregt naederen.

Seedert den opbouw der kerke tot den jaere 1678, wierden de kinderen, in staet van hunne eerste communie te doen, jaerlyx op den eersten Sondag naer Paeschen byeenvergadert in de capelle van Sinte Catharine en van daer met witte keerssen in hunne handen en hunne twee standaeren processiewyse, door de clergé, kerk- en broedermeesteren in St. Mathiaskerke overgehaelt, die dadelyk voor eenieder behalven de ouders der kinderen, geslooten wierd. Alle de arme en behoeftige communiekinderen, wierden ten costen van het laekenwevers-ambacht gekleet met heemelsblauw wolle stof, in vergeldinge van seekere groote afgesloote plaetsen het kerkfabryk gehoorrende, dicht by den kerkhoff gelegen genaemt de raemen, waer de lakenwevers gewoon waeren dagelyks hunne lakens op houten raemen te spannen en te laten drogen en welke plaets, naerdatt bynae de meeste lakenweevers hunne fabryken naer Aken, Verviers en andere opene steden getransporteert hadden, de stad sich toegeeeigent en den naem van Verkenmarkt gegeven heeft, mits vooraff, veele parcellen van die groote raemplaatse eygene autoriteit en hun privative voordeel verkogt te hebben aen eenige eygenaeren der huysen op den Kleenengragt, Bosch- en Raemstraet geleege, die daermeede van achteren hunne huysen en hoven merkelyk vergroot hebben.

Ook wierden de voornoemde communiekinderen, jaerlyks volgens

oude gewoonte op hunnen eersten communiedach naer het avontsloff in het broederschap van het Allerheyligste ingeschreeven, en moesten ook de jaerlyxe groote processie in het octave van het H. Sacrament des³ altaers met brandende keertsen en hunne twee standaervanen bywoonen] en voorafgaen. Ook moesten sy met swarte en witte stricken aen hunne standaeren en rontom den linkerarm ten sterfhuyse afhaelen en naer den Engelendienst ten graeve begeleyden, de kinderen die in den loop van hun eerste en tweede communiejaer quamen aflyvig te worden.

Tot aen de eerste verdeeling der vier parochiën gedaen den 20 Mey 1587, door de beide capittels van St. Servaes en O. L. Vrouwe met assistentie der twee pastoren van St. Jan en van St. Mathias parochie en van de twee vicarissen van St. Nicolaes en van St. Marten behoorde aen St. Mathias den geheelen grooten markt, de Spilstraet, Nieuwstraet en Munt, so als ook de Smeermaese en het dorp Cauberg met een groot gedeelte van den Vroenhove, welk tot alsdan sterk bebouwt en bewoont was.

Ingeval den Préfet van dit departement in plaets van syn verkeerd en halsterrig opgenomen systeem te volgen, tot rigtsnoer genomen had de laetste en eerste parochieverdeelingen en daerenboven gehoor had gegeven aen de regtmatige observatiën door weldenkende en deskundige personen, ten diens opsigte aen hem gedaen, dan soude hy sodanig groote misslagen niet begaen hebben, met eigener autoriteit sonder hulp en raed van persoonen de opregte situatiën en limieten der parochien kennende, de thans nog in wesen synde onregtmatige verdeeling willekeurig ten uytvoer te doen brengen. Want wat is absurder, dan dat hy den linkerkant van den Markt, de Spilstraet, Nieuwstraet en geheele Munt, niet aen St. Mathias parochiekerk toegevoegt heeft, die immers alle in het gesicht deeser kerk gelegen syn op eene kleine distantie van weinige voetstappen, en van alle deese markt- en straetbewoonders gemelte kerke, als het naetste daerby synde dagelyks gefrequentteert wordt.

Op deselfde verkeerde manier, is de helfte van den Kleinen Staet en Brugstraet met die der Joodestraet, linkerhand en de geheele Kleine Bokstraet, St. Mathiaskerke toegevoegt en aen Sint Nicolaes parochie ontnomen geworden, die van voor de eerste en tweede parochieverdeelingen altoos aen die kerke behoort hebben, sooals ook

de geheele Grootte Leurestraet met de helfte der Kleine Leurestraet ter linkerhand en 4 à 5 huysen op het einde ter rechte hand van St. Pieterstraet en nog eenige daerby aenlopende kleine straetjes die desen eygensinnigen Préfet met den linken kant van den Grooten Gracht en Capucynenstraet tot een ieders verwonderinge, heeft doen deel maken van St. Servaes parochie sodat men teregt bewysen kan, dat die parochie drie deelen grooter is als St. Nicolaes parochie en ruym een derde grooter als die van St. Mathias, behalven noch dat St. Servaes parochie de rykste in getal van parochianen en van rykdommen is, en die van St. Mathias in alle opsigten de armste in aensien van twee derde deelen der stads straetbedelaeren, die deese parochie bewoonen Ook kan men niet seggen, dat wylen den Heer pastoor Roemers in die sotte verdeelingen en vergrootingen syner St. Servaes parochie soude gecoopteert hebben, dewyl hy buiten veele andere inconvenienten daerdoor genoodsaekt is geweest sich een grooter getal sielbesorgers te besorgen niet alleen met opzicht der toegevoegde straeten, maer ook wegens het militaire hospitaal, armen- en sinneloosenuys, die als deel gemaect hebbende van Sint Nicolaes parochie te bevoorens altoos door pastoor en vicarissen van die parochie syn bedient geworden, soals dit een en andere aen een ieder ten vollen bekend is, die daerom niet anders verlangen, dan eene opregte verdeeling der drie parochiën van St. Mathias, St. Nicolaes en van St. Servaes, en dat so volgens de wereldsche overigheid deese sal willen ondernemen, omdat de twee beleedigde pastoren van St. Mathias- en St. Nicolaes-parochien afkeerig sullen syn om hun respectieve regt „quasi amore pacis” tegens die van St. Servaes openlyk te doen gelden en hun niet op den hals te trecken den synodalen regter van Luyck, waerby den actueelen pastoor van St. Servaes als synen Bisschoppelyken commissaris in deese provincie veel en grooten invloed heeft om sich langs dien kant in de possessie van syne vergroote parochie te doen mainteneeren, hoeseer genoegsaem bekend is, dat hy ten tyde toen hy pastoor van St. Nicolaes was, de voorhandige verdeelinge heeft trachten omverre te werpen (1).

Gedurende den tyd van meer als 200 jaeren, wierd alomme niemand tot subdiaken in de kerken geadmitteerd, tensy konde bewysen

(1) Over de verdeeling der parochiën zie *Publ. etc. du Limb. V*, p. 79—96.

twee volle jaeren als choorjonge off servient in eene capittels- off parochiekerke, den altaer gedient te hebben en den Gregoriaanschen zank volkomen machtig te weesen, waerin de ses choorjongens off sogenaemde serviënten deeser kerke, dagelyx opentlyc preuve moesten geeven en vooral op O. L. Vrouwe foestdagen en in de processiën, wanneer, so als ook op de Saturdagen, sy Litaniën en loffzangen moesten voorsingen, in alwelke kerksangen sy dagelyx ten costen van het kerkfabryk onderweesen wierden.

Anno 1794, den 3⁹^{ber}, naer eene beleegeringe van ses weeken en een gruwelyk Bombardement van vier daegen is deese stad door den Hollandsen gouverneur, Prins Frederik van Hessen Cassel, by capitulatie aen de Fransche Republiek gecedeert geworden.

By de gewensde en lang verwachte nieuwe organisatie der Roomsche geestelykheid van het geheele Frans gebiet, hebben de Parochianen van Sint Mathias met een in hert en siel doordringend Leedwesen en alle borgers deeser stad en van Wyck met de allerytsterste verwonderinge op het onverwachtste ondervonden, dat het onsen hierna te noeme Bisschop heeft kunnen behaegen, sonder Pastoor off kerkmeesters van Sint Mathiaskerke gehoord of geconsulteert te hebben de Parochiekerke van St. Marten als eene Primaire en de Parochiekerke van Sint Mathias, als eene secondaire off succursale kerk te benoemen, daer het aen ieder onpartydigen Maestrichtenaer van onheugelyke tyden ten vollen bekend is en uit de archieven van het Bisdome van Luyck, van deese stad en van de beyde alhier gesupprimeerde Capittelskerken zonneklaer en onbetwistbaer te sien en te vinden is:

1° Dat de aloude en vermaerde kerke van Sint Mathias, sedert den jare 1356, als eene Parochiekerk bekend is geweest.

2° Dat de kerke van St. Marten binnen Wyck tusschen twee vervaerlyke Polverthoorens aen den voet van den Stadswal by de nieuwe St. Martenspoort geleege en over de helfte kleender in haeren omtrek als die van St. Mathias, meer als hondert en vyftig jaeren naer die van St. Mathias is worden gebouwt om te dienen als een vicariaet van O. L. Vrouwe Capittelskerke.

3° Dat de kerke van Sint Marten in het noordelyk gedeelte van Wyck op eene afgeleegene plaetse gebouwd is, en St. Mathiaskerke sich bevint in het midden der stad, dicht by den grooten Marckt en het nieuwe Stadhuys.

4° Dat de geheele Parochie van St. Maerten sich niet verder uytstrekt als den kleenen omtrek van Wyck, doorgaens van alle vreemden en reisigers voor onbeduidend gehouden en gekent voor de voorstad off faubourg van Maestricht, als alleen bestaende in twee groote en eenige kleene straeten, waerin sich nauwelyks twee duysend Roomse parochianen bevinden, daer integendeel vast, seeker en bewezen is, dat de parochie van St. Mathias meer als ses duysent bevat, en vervolgens vier duysent meer als die van St. Maerten.

5° Dat den desservant van Wyck door O. L. Vrouwe collegiale Capittel benoemt en meerendeels aengesteld wierd uyt het midden der capellaenen off beneficianten van die collegiale kerke, sonder ander vereysch als dat hy moest syn priester en biechtvaeder.

6° Dat daerentegen den pastoor van St. Mathias alvorens tot pastoor aengenomen te konnen worden, indispensabelyk en onder andere requisita moest doen sien en sonneklaer bewysen, op eene beroemde Roomse universiteyt tot Doctor in de godsgelerdheid gepromoveert te syn en den vereysden stydietyd sonder interruptie aldaer met alle neerstigheid onberispelyk doorgebrogt te hebben, naer alle hetwelke nauwkeurig en scrupuleuselyk geexamineerd te syn, hy op meerderheid van stemmen door het collegiaal vrye Ryx-Capittel van St. Servaeskerke als pastoor van Sint Mathias en teffens als Canonik van St. Servaes opentlyk geproclameert wierd, onder approbatie van Syne Heyligheid den Paus van Roomen ende van Haer Hoog Mogende de Heeren Staten-Generael der toenmaels vereenigde Nederlanden, als representeerende de Hertogen van Brabant.

7° Dat constant en buyten alle twyffel is dat syne jaerlyxe inkomsten van pastoor, buiten syne prebende als canonik, meer als drie dubbeld, die van St. Marten te boven gingen.

8° Dat eyndelyk aen een ieder alhier bekend en ten allen tyde van een ieder gesien is, dat in alle hoegenaemde pastorale en andere vergaderingen, byeenkomsten en processien, den pastoor van St. Mathias, met die van St. Jan, als pastores primarii, altoos, overal en in alles den voorrang gehad en sonder teegenspreken behouden hebben.

Om alwelcke vooraengehaelde en meer andere doordringende beweegredenen de parochianen van St. Mathias, gesamentlyke wenschen

en verlangen, dat mettertyd het Syne Majesteit als hunnen waeren beschermmer en den Bisschop van Luyk als hunnen herder ende handhaver hunner regtmatige oude voorrechten en privilegiën, daerontrent op den voet hunner voorsaten goedgeunstelyk sullen willen voorsien.

1803, den vierden December heeft den Heer P. Loysel, Prefect van dit Departement der Needermaese, in name van het frans Gouvernement, ter dispositie van den Seer Eerw. Heer Jean Evangelist Zaepffel, als Bisschop van dit Departement overgelaten de kerke van St. Mathias met alle syne dependentiën om te dienen als eenen succursale kerke, in conformiteit der nieuwe organisatie van de Roomsche geestelykheid.

Naer dat geseiden fransen Bisschop eenige dagen te vooren, den Eerw. Heer P. L. Delruelle, gebooren in de Waelequartieren en de fransse taele machtig, door vleyen, streelen, intrigues, buitengewoone politessen etc. had aengesteld als primairen pastoor van St. Marten werd ook den eenvoudigen Doctor in de godsgelertheid, den Eerw. Heer J. J. Cyrus tot desservant van St. Mathias aloude parochiale, nu maer succursale kerke, benoemt, even naerdats deese, sich stilswygens sonder beweeginge in syn huys op syne oude possessie en ter goeder trouwe op synen geseiden collega en boesemvriend als voorspreker by den Bisschop vruchteloos, verlaten had. Ten selven dage syn door den Prefect tot eerste kerkmeesters over deese succursale kerke benoemt en aengesteld geworden, de Heeren Guillaume Eugène Demassen oud-hollandsen colonel (1), Henri Guillaume Crahay, president van het tribunael civil ende Jean van Gulpen, keyserlyken notaris binnen deese stad, de twee laetste van ouds parochianen van opgemelte kerke.

Naer dat deese aloude en vermaerde parochiekerke, die door twee hevige bombardementen, het oprechten en afbreken van eene menigte groote Duytskeyserlyke bakovens, bynaer tot eenen puynhoop vervallen was, is desolve door eenen onophoudelyken yver der kerkmeesters ende medehulpe van eenige weldenkende parochianen, na. buuren en werkgasten, op het onverwachtste en tot een ieders groote

(1) Demassen, van Fransche afkomst, was eigenaar van het kasteel Wilre bij Gulpen.

verwonderinge, in korte maenden in dusdanigen staet gebracht geworden dat op Sondag den 15 Augustii 1800 en vier in deselve den eersten publyken Roomschen godsdienst is worden gehouden, wanneer naer het singen van den „Veni Creator Spiritus”, 's morgens ten klokke tien uren, eene solemneele hoogmisse in musyk is worden gesongen en 's achtermiddags ten vier uren de vesperen met een toepasselyk sermooen, waernae een musicael loff en het singen van den loffsanck „Te Deum Laudamus” de groote solemniteit van dien dag onder geduurige toeloop van duysende menschen 's avonds ten 7 uren geeyndigt is.

Sedert dien merkwaerdigen dag, hebben de kerk- en godsdiensten in deese kerke en den toeloop van borgers en omliggende inwoonders der dorpen, dagelyx so seer toegenomen, dat korten tyd naer dato, behalven het aldaer voorheen loffelyk en aloud gebruyck van het 's avonds bidden van den H. Roosenkrans ende van ouds opgerechte twee broederschappen van het H. Sacrament des Altaers en der geloovige zielen in het vagevuur aldaer door kerkelyke autoriteyt en vergunninge alnoch bygekomen syn, de broederschappen van den Heyligen Roosenkrans en van den H. Anthonius de Padoua, de vyfthien Dynsdaegse devotie ter eere den H. Patriarch Dominicus, den grooten aflaet van Portiuncula en meer andere godvruchtige diensten, waervan alle de gebeden, loffsangen, aflaeten en christelyke oeffeningen te leesen en te vinden syn in het nieuw daerover gemaekte kerkboek, voor tytel voerende „Triomf van Godstempel”, den 20 Mey 1805 op bevel van den Zeer Eerw. Heer bisschop van Luyk, door synen bisschoppelyken commissaris den Eerw. Heer P. L. Delruelle, pastoor van St. Marten, naer nauwkeurige examinatie geaprobeert en denselven jaere in druk uytgegeven by Theodor Nypels te Maestricht in den Groote Staet N° 699, alwaer hetselve aen een civielen prys te bekomen is(1).

Aldus gedaen en byeengebrocht tot meerdere eere van Godt en luyster van St. Mathiaskerke binnen Maestricht, den 15 Augustii 1800 en vyff.

(1) Dit boekje is ons niet bekend.

Tweede Chroniek der parochiekerk van St. Mathias.

§ I. De parochie tot in het jaar 1632.

Uit een diploma van Keizer Lotharius III van het jaar 1132 en uit één van Keizer Rudolf van het jaar 1282 blijkt dat in de stad Maastricht oorspronkelijk maar twee parochiën aanwezig waren, namelijk die van St. Servaas en die van Onze Lieve Vrouw. Over de kerk van St. Mathias wordt niet gesproken. Deze ontstond uit de splitsing der parochie van St. Servaas in twee deelen, zoodat nu de St. Servaaskerk van de parochiale diensten vrij bleef. Er werden op niet zeer verwijderde tijdstippen twee nieuwe parochiekerken gebouwd, eerst eene namelijk ter eere van St. Jan voor het zuidergedeelte en daarna eene andere ter eere van St. Mathias voor het noordergedeelte der oude parochie van St. Servaas. Beiden bleven onderhoorig aan het stift van St. Servaas.

In de parochie van Onze Lieve Vrouw had eene dergelijke verandering plaats. Er ontstonden aldaar ook twee parochiën, die van St. Nicolaas namelijk, in de oude stad en die van St. Martinus in de voorstad.

Het verwijderen der parochiegeestelijken uit de stiftkerken geschiedde niet alleen om de kerkdiensten ongehinderd te kunnen verrichten, maar ook om vrij te blijven van de visieten der aartsdiakenen, die wel in de parochiekerken maar niet in de stiftkerken onderzoek mochten doen.

De Maastrichtenaar Thomas de Heer, subprior van het convent der Preekheeren te Maastricht, zegt in zijne „Chronica conventus ordinis Praedicatorum Traiecto superiori etc.“, een Ms. in folio in 1674—1682 geschreven, en berustend op het Rijksarchief (capit. V, § 16) het volgende betreffende het ontstaan der kerk van St. Mathias, naar aanleiding van het testament van Wiricus Borneken en zijne vrouw Aleidis in 1316 gemaakt. In dit stuk — zegt de Heer — is geen enkele kerkelijke instelling vergeten, doch van de kerken van St. Nicolaas, St. Jan en St. Mathias wordt niet gerept, terwijl in een oud register van uitgaven van omstreeks 1297 of 1298 gewag werd gemaakt van de nieuw gebouwde kerk op den Houtmarkt, die men te recht, voor de St. Mathiaskerk houdt, doch die toen nog niet aan dezen Apostel was geheiligd en slechts als de nieuwe kerk bekend stond. Ware die kerk toen al parochiekerk geweest, zoo gaat

de Heer voort, dan zou men deze kerk evenmin vergeten hebben op te noemen als die van Onze Lieve Vrouw.

De kerk van St. Mathias lag dus ter plaatse eertijds genaamd „Houtmarkt”, tegenwoordig „Boschstraat”. Zij werd gebouwd voornamelijk van de giften en bijdragen van het Lakenweversgilde, hetgeen eertijds talrijke fabrieken in Maastricht bezat.

Omtrent dit eerste gebouw is ons weinig bekend. Oorspronkelijk buiten de muren der stad gelegen, werd de kerk in het begin der XIVe eeuw daarbinnen getrokken.

Godefriedus investitus was de oudste pastoor dezer parochie, dien wij in de charters vermeld vinden; hij komt voor den 30 Juli 1320 in een charter der abdij Thorn als scheidsrechter in eene zaak betrekkelijk deze abdij. (Zie Jos. Habets, De archieven van Thorn I, p. 150, 153.) In 1336 komt zijn naam nogmaal voor, men noemt hem toen: „Godefridus plebanus ecclesiae S^{ti} Mathiae”. Hij stichtte in de broederschap van de kapellanen te St. Servaas een jaargetijd. Of Tharisius van Arzcat of van Arschot zijn onmiddellijke opvolger was weten wij niet; deze overleed als pastoor van St. Mathias in 1350 en stichtte gelijk zijn voorganger een jaargetijd in de broederschap der kapellanen van St. Servaas, dat gehouden werd op 26 December.

Eene vermelding der St. Mathiasparochie treffen wij aan in eene acte aan van 1358. In dat stuk wordt met goedkeuren van den deken van St. Servaas en het geheele kapittel, met goedkeuring ook van den pastoor der parochie van St. Mathias, Joannes de Ryempst (alias Rymst), binnen de grenzen dier parochie, eene kapel of bedehuis geopend door Reinier Hoen van Hoensbroek, groot-commandeur van Aldenbiessen, ten gunste der broeders van de Duitsche Orde. In een tweede stuk van 1362 wordt die stichting door denzelfden pastoor goedgekeurd, en de ridders van Aldenbiessen van zijne parochie-rechten vrijgesteld. (Zie Hennes Codex, dipl. Ord. Theut. II, p. 400)

De pastoors, die verder in de kerk van St. Mathias dienst deden, waren Gerard van der Beke die ook bij het broederschap der kapellanen een jaargetijd stichtte voor zich en zijne ouders, dat plaats had den 23 Sept. In 1370 en 1397 komt als pastoor voor Renerus Dolway, in 1421 Gerardus van Breda en in 1453 Henricus Michaëlis.

De kerk van St. Mathias was omstreeks het jaar 1479 zoo zeer

vervallen dat zij moest herbouwd worden; ook was zij te klein geworden voor de steeds aangroeiende bevolking der stad. Volgens van Heilerhof zou de Prins bisschop Jan van Horne in de kosten dezer herbouwing hebben bijgedragen.

Of deze gissing juist is weten wij niet; wij denken veeleer dat het kapittel van St. Servaas, als patroon der parochie den grooten last dezer herbouwing droeg. Dit stift was volgens het kanoniek recht daartoe verplicht. Wel schijnt het zeker te zijn dat de kerk onder Jan van Horne herbouwd werd.

Wat ons vooral in die meening bevestigt, is zijn wapen, [3 gouden hoorns op een veld van azuur] dat wij nog heden ten dage op een pijler der noordzijde uitgebeiteld vinden.

Dat ook de stad evenwel aan deze restauratie zal deelgenomen hebben, schijnt te blijken uit de „Ster van Maastricht” welke wij meer dan eens op andere pijlers vinden. Ten slotte verhaalt Herbenus in zijn „Trajectum instauratum” die het einde der XV^{de} en het begin der XVI^{de} eeuw leefde, dat in zijn tijd het koor der kerk van St. Mathias gebouwd en op eene zekere hoogte gebracht werd.

In 1484 den 11 Febr. was Hugo Crocks pastoor van St. Mathias en lid der broederschap der kapellanen van St. Servaas. In 1501 was Hendrik Quelen pastoor, in 1510 volgde hem op Jaspar Pollender, die den 12 Maart 1522 overleed. In 1529, den 2 Juni, dankte Jan Maelsaek als pastoor af, en hem volgde Heer Conrard Zeghers, die den 3 Nov. 1543 overleed. Zeghers had dien dag ook zijn testament gemaakt.

In 1566 viel de kerk in handen van de aanhangers der nieuwe leer. Niet meer tevreden hunne preeken op de wallen en publieke plaatsen te houden, vroegen zij aan de stedelijke regeering een kerkgebouw binnen de stad.

Dit werd geweigerd en nu maakten zij zich met geweld van St. Mathias meester. Na eene preek door Jan Scheitzhabener, den 29 September [St. Michielsdag] op het marktplein gehouden, braken zij de deuren met geweld open, en begonnen eerst, als ware beeldstormers, hun vernielingswerk. De beelden werden stuk geslagen, de altaren omvergeworpen. Bij deze gelegenheid werd ook het hekwerk voor de St. Severinuskapel afgebroken (1).

(1) Zie *Publ. etc. du Limb.* XI, p. 351.

Het eerste verblijf der Calvinisten alhier was van korten duur; want in het volgend jaar, toen de stad weer Spaansch garnizoen gekregen had, moesten zij de kerk ruimen. In dien veelbewogen tusschentijd zullen de parochianen van St. Mathias hun toevlucht genomen hebben in eene der andere kerken of talrijke kapellen der stad.

De protestanten echter keerden spoedig terug, want eenige jaren later, nadat de Spaansche troepen weer vertrokken waren, maakten zij zich wederom van de kerk meester, die nu in hun bezit bleef tot in 1579. Bij de inneming van Maastricht door Parma kwam de stad andermaal aan den koning van Spanje en werd aan de uitoefening van den hervormden godsdienst een einde gemaakt.

Den 31 September 1579 overleed de pastoor Joannes Cuypers van Proemer en werd in de parochiekerk begraven. Deze pastoor had droevige dagen beleefd en veel leed ervaren gedurende het bloedig beleg van dat jaar. In 1569 stelde hij het volgend rescript op over den toestand van het personeel zijner kerk:

„ Rescriptio pro anno 1569 parochialis ecclesiae Sancti Mathiae.

Pastor est dominus Joannes de Proemer en residens cum tribus missis in hebdomade. Valet 40 modios spelti (80 marcas) praeter quod aliunde sit.

Rector Altaris beatae Mariae virginis est dominus Joannes Eelle. Dit is doorgehaald en door den lateren pastoor er boven geschreven: hospitalaris et est pater Ingen Beyert apud moniales cum una missa in hebdomade. Et est capellania sancti Servatii, valet duos modios siliginis mensurae traiectensis et deservitur per pastorem.

Rector altaris crucis est dominus Nicolaus Hermans in Beeck residens, cum una missa in hebdomade; valet tres modios speltae, deservitur per eundem Hermans.

Anno 1574. Rector Altaris sancti Laurentii est dominus Joannes litigans cum domino Conrado. Habet tres missas in hebdomada, deservitur per pastorem. Valet sex modios siligenis et duo vasa; („ Gaveren est collator ” is er door een lateren pastoor bijgevoegd).

Rector sancti Nicolai est dominus Nicolaus Tessers (?) clericus. (Door een pastoor na 1581 bijgeschreven: Jan Tilmans clericus absens) et deservitur per pastorem cum una missa in hebdomade valet duos modios siliginis mensurae Traiectensis.

Rector altaris beatae Mariae dolorosae virginis est Servatius Colen

deservitur per dominum Servatium Hormans cum una missa in quindena, valet duos modios speltae.

Rector altaris sanctarum Genofefae et Barbarae est Servatius Hormans, cum una missa in quindena; valet 20 marcas (1).

In de kerk van St. Mathias bevindt zich nog heden een grafmonument dat ons de gedenkwaardige inneming der stad door Parma in herinnering brengt; het is een marmersteen met inschrift van Marcus Simonetta, een jong spaansch officier, die in den storm van 8 April 1579 eervol streed en sneuvelde. Na de reductie der stad mochten de katholieken zich weer verheugen in het rustig bezit der kerk tot in 1632.

Op Cuypers volgde als pastoor, Gerard Jager of Jeeger. Deze komt in het doopboek der kerk van Abcoude (diocees Utrecht) voor van 1 November 1575 tot 11 Sept. 1578; hij doopte in de volgende plaatsen: Loendenloet, Wilnis, Mejdrecht, Blocklant, Winckel, Hudelstaart, Hoelendrecht, Baanbrugge, Ouwkerk, Dorreweert, Legmeer, Naerden, Vinckeven, Weesp, Waver (Ouder kerck), Nieuwveen, Hokenge, Nieuwkoop, Demmarcken (thans Demmerik), Weerthuyzen, Aelsmeer, Amstelveen. Een laatste huwelijk sloot hij aldaar den 28 October 1578.

Hij werd benoemd tot pastoor der St. Mathiaskerk te Maastricht door den deken Gerard van Meer, wiens testament 6 Nov. 1579 werd geopend en die toen dus reeds overleden was; doch 6 Januari 1580 werden hem door het kapittel „litterae praesentationis” voor den aartsdiaken van Hasbanië verstrekt. Hij was 2 Augustus 1581 reeds overleden, want toen werd door het kapittel de Eerw. Heer Herman Pypers tot zijn executeur testamentaire benoemd. Tegenwoordig waren de priesters Ludovicus Episcopus en Laurentius Lynden als getuigen. Wegens de armoede des testateurs werden de rechten van kerk en sacristie kwijtgescholden.

Pastoor Jeeger had uit Abcouw, waar hij misschien wegens geloofsvervolgung verdreven werd, zijn doop- trouw- en sterfregister mede naar Maastricht gebracht, dat door zijne opvolgers in de kerk van St. Mathias tot in 1609 werd voortgezet, wel niet als civiel-

(1) Copie van pastoor Gerardus Jeger 1577—1581, in de doop-, trouw- en sterfregister der kerk van St. Mathias en van Abcouw in het Rijksarchief te Maastricht p. 99.

register maar als dagboek; wij zullen uit dit register een en ander mededeelen.

Den 24 September 1581 volgde Henricus van Halle aan Gerard Jeeger als pastoor van St. Mathias op. Van Halle bleef pastoor tot op den 26 December 1582, wanneer hij, op zijne beurt, werd opgevolgd door Antonius Moll, die den 26 Dec. 1582 zijne residentie begon en den 6 Sept. 1585 overleed. Moll teekende het volgende in bovengemeld doopregister van Maastricht-Abcouw op, betreffende het aflezen der doodelijst.

„Nomina pro quibus diebus dominicis orare tenetur in suggestu anno 1583 1^a Jannarii.

Jan van Mol, pater meus.

Heer ende Meester Henderick van Halle, praedecessor meus.

Anna Versteys.

Lambrecht Spreuwaerts.

Gielis Wygaerts ende syn kinderen.

Petrus Neesen ende syn kinderen.

Anna Nys.

De twee kinderen in den paes”.

Nota. Op den 4 dach Mai ontfangen het officie van S. Catrien sal annue hebben hondert gulden ende vyftich ende een stuver corrent gelt, hoc est trichter gulden. Alle verendel jaers gelt ende een kar koelen ende die proevende. Ick sal hebben alsoe Heer Philips heeft gehadt. Van proevende ende van gelt nota bene.

Uit een register van het archief der St. Nicolaaskerk, thans berustende in O. L. V. blijkt, dat er voor 1587 nog geene vaste en juiste grensscheiding voor de verschillende parochiën bestond.

Dit stuk, waarbij de parochiale grenspaling der stad voor goed werd vastgesteld, werd gegeven den 5 Septr 1587, door de „beyde commissarissen van beyde Heeren Princen der stad Maestricht,” na gehoord advies der H. H. Dekenon van St. Servaes en O. L. Vr. Na de grenzen van St. Nicolaes en St. Jansparochie bepaald te hebben, wordt de grenspaling van St. Mathiasparochie aldus vastgesteld.

„Ten derden en lesten, dat de St. Mathiasparochie zal beginnen in de Boxstraat aan de Maesportte langs de Jodenstraat, nemende naer haer die huysen van deselve Jodenstraet op de syde naer St. Mathias ende die geheelen Mariënletterenstraet, sal komen tot

op de Hoenderstraet, ende die Hoenderstraet opgaende over de Saterdagmerkter achter die Halle (ongeveer waar nu het stadhuis ligt) deur die gevangen poort, ende alsoe den Grooten Gracht op tot op 't Oirthuys van de Rodenstraet, ende die Roedenstraet inne na den wal ende van den wal lanx tot op de Maese, ende der Maese op tot aen de Honderstraet voorschreven, ende wat bevonden zal wezen in dezen circule sal behoiren tot St. Mathias parochie”.

Aan pastoor Moll volgde Henricus Voelemans S. Th. B. geboren te St. Truyden, die den 26 Oct. 1585 pastoor werd gekozen door het kapittel van St. Servaas en reeds in Augustus 1591 overleed.

In 1591 den 17 October werd Antonius Thielens, pastoor te St. Mathias. Hij was kanonik van St. Servaas sedert den 28 Juli 1590. Thielens overleed den 21 Juli 1612. Hij had reeds in 1596 de pastorie van St. Mathias nedergelegd en werd vervangen den 5 Nov. van dat jaar door Antonius Busens, die zeer was aanbevolen door den rector der Jesuiten te Maastricht. Busens overleed voor 4 Sept. 1598.

In 1598 den 25 Sept. werd Laurentius Naels voorloopig pastoor benoemd, die zich had aangeboden om de kerk te bedienen en de aan besmettelijke ziekte lijdende te administreeren. Den 23 Oct. 1600 volgde hem Ludovicus Proost of Proest, die den 25 Mei 1609 af-dankte.

Onder het bestuur van pastoor Proost werd nogmaals aanteekening gehouden van het resideerend personeel der kerk en van de geestelijke beneficiën. Ziehier wat wij vinden in bovengemeld doopregister:

Rescriptio Ecclesiae parochialis Sancti Matthiae apostoli in oppido Traiectensi ad Mosam et altarium in eadem pro anno 1602.

„Ecclesia parochialis Sancti Matthiae, cuius Rector modernus Ludovicus Proist personaliter residens cum onere missarum dominicalium et festorum, valet $4\frac{1}{2}$ modios siliginis mensurae Traiectensis secundum registra. Census in antiquis registris notati penitus interierunt et nihil aut parum solvitur.

Altare Sanctissimae Crucis incorporatur eidem ecclesiae cum una missa in hebdomada, valet $2\frac{1}{2}$ vasa siliginis et duas marcas secundum registra, et deservitur per pastorem praefatum.

Altare beatae Mariae dolorosae eidem incorporatur, cum una missa

in quindena; valet 9 vasa siliginis cum dimidio et 1 modium speltae et deservitur per pastorem praefatum.

Altare beatae Mariae Virginis, cum una missa in hebdomade, cuius Rector est D. Casparus Nagels et praesens deservitor, valet duos modios siliginis mensurae Traiectensis.

Altare S^{ti} Laurentii et Severii habens tres missas in hebdomada, valet sex modios siliginis et duo vasa juxta antiqua registra, penitus negligitur deservitura et nihil de eo fit ratione beneficii.

Altare Sancti Nicolai cum una missa in hebdomade valet duos modios siliginis Traiectensis mensurae juxta praenotatum registrum. Anno 1604 celebratur in eo ratione beneficii (subinde) missa per quemdam sacellanum Ecclesiae divae Mariae. Sed non constat nobis nec de rectore nec deservitore.

Altare Sanctarum Genovefae et Barbarae cum una Missa in quindena valet 20 marcas juxta registrum praefatum, sed modo prorsus vacat. et negligitur ratione beneficii ”.

De pastoor Lodewijk Proost voegde bij deze bijzonderheden nog het volgende :

„ Anno 1603 sub eadem forma transmissa est rescriptio. Pro anno 1604 sub eadem forma mutata ut supra notatur. Pro anno 1606 mutatum Altare SS^{anum} Genovefae et Barbarae (et Sancti Adriani antiquitus) cum una missa in quindena, cuius rector modernus est D. Joes Hezius, valet 20 marcas juxta registrum praefatum sed nulla eorum est solutio, nisi quod magistri opificii textoriae lineae artis curant per rectorem eius altaris celebrari missam praefatam ad quindenam et solvunt inde annue libram flandricam et hac ratione sibi reservant oblata gazophylacii juxta idem altare positum.

„ Item pro anno 1607 ut hic premittitur et supra annotatur. Item pro anno 1608 quo anno visitatio facta est Ecclesiae nostrae per Reverendum et Generosum dominum Bocholt archidiaconum nostrum praesentibus magistris fabricae ”.

In 1609 den 28 Juli werd Paulus Pauwen pastoor. Hij overleed als pasoor en kanonik van St. Servaas den 5 Mei 1641 en werd in de St. Servaaskerk begraven. Onder hem werden de pastoors van St. Mathias en St. Jan door Paus Paulus V bij bulle van 2 Juli 1617, ieder ten eeuwigen dage begiftigd met eene kononiksprebende van St. Servaas (Cf. Notulen).

1618 den 23 Mei heeft de pastoor van St. Mathias Paulus Paumen, gekocht uit handen van Wouter van Dyck en Maria Hermans echtelieden, een huisje gelegen naast de pastorie, in het Poertemerstraetje en op het Kerkhof uitkomende, voor de som van 265 gulden brab. Dit huisje werd bij de pastorie gevoegd. (Akte van verkoop in het Memoriale oppidi).

In het jaar 1626 heeft pastoor Paumen een soort catalogus opgesteld der gebruiken die in de kerk van St. Mathias plaats hadden, dit stuk luidde aldus:

Anno 1626. Ordo et ritus in ecclesia parochiali S^{ti} Mathiae servari soliti.

Dominicis diebus totius anni concio fit cum quatuor sacris. Patres societatis Jesus introduxerunt etiam concionari omnibus festis Apostolorum.

Diebus martis et jovis, in tota quadragesima, fit concio.

In aurea missa, feria quarta quatuor temporum adventus est statio vice-pastoris ad concionandum. Est statio ejusdem ipso die S^{tae} Genovevae. Textores dant eidem annue pro una missa singulis quindenis ad altare S^{tae} Genovevae legenda novem flor. Item veniunt ipso die S^{tae} Genovevae [ad offertorium et solvunt illud Sacrum solemne particulariter cum alio adhuc solemni in festis penthacostalibus.

In Dominica Palmarum benedicuntur rami et distribuuntur, eodem die hora sexta concio, secunda post summum sacrum. Post primam concionem legitur Sacrum immediate, tunc post illud distribuitur sacra Synaxis. Ante summum Sacrum fit supplicatio per cimiterium, pulsantur minores campanae ad vespas.

Die Maris in septimana Sancta fit concio de Passione Domini, inter primam et secundam post meridiem. Primus pulsus datur hora duodecima.

Die Jovis sancto fit sacrum solemne, pulsantur magnae campanae. Post communionem lavantur altaria, ponitur sepulcrum optime ornatum ante altare S^{tae} Crucis. Eodem die dantur panes rotundi, maiores quam sint panes ad sacrificandum, magistris tam ecclesiae, quam Venerabilis Sacramenti ac B. Virginis Mariae. Omnes campanae pulsantur ad Gloria in Excelsis et quiescunt usque ad sabbathum sanctum, quum rursus ad Gloria pulsantur.

Sabbatho Sancto ornatur summum altare. Officium propter Pro-

phetias (quae longae sunt) circa sextam inchoatur. Benedicitur cereus paschalis, fons similiter. Fiunt Vesperae in sacro loco communionis.

Die Paschatis legitur ad medium Sextae Sacrum, post sequitur brevis exhortatio et deinde fit distributio Venerabilis, aliud sacrum legitur, eodem die supplicatio praecedit summum sacrum; post summum sacrum alia concio, post quam legitur aliud sacrum. Oportet pro centum communicantibus unum poculum vini (1).

Ter mille hostiae solebant tunc pro omnibus diebus a die palmarum usque ad Dominicam „Quasi modo” consecrari. Vesperae toto tempore paschali inchoantur ante imaginem Crucifici cum Kyrie eleison, postea 4 Alleluya; tunc cantantur psalmi Dixit Dominus, Confitebor, Beatus et postea Alleluya 4. Et eundo ad fontem cum cruce et caereo paschali praevis cantatur: „Sicut servus”, quibus et aliis finitis cantatur: Super fontem et Laudate pueri Dominum. Postea reditur cum caereo et cruce ante imaginem Crucifixi et illic canitur: In exitu Israël. Post Alleluya antiphona ad Magnificat et post Magnificat et Collectam itur ad capellam B. M. V. et ibi canitur Regina coeli etc. Sequenti die itur eodem modo ad fontem, pulsantur minores campanae.

Dominica post festum Venerabilis est parva dedicatio et circa paludem prodit supplicatio cum Venerabili, comitatur a civibus cum caereis.

Pridie penthecostis, rursus fons baptismalis benedicitur, cum tali salis quantitate, ut aqua naturalis maneat.

Dominica post S^{ti} Lamberti est dedicatio solemnis templi, qua die supplicatio prodit sic: A templo ad plateam de Groote Gracht et ab illa platea vadit per Roestraet, ascendit moenia usque ad moniales S^{ti} Andreae. E regione portae illarum est altare et statio ibidem. Debet celebrans vel diaconus canere collectam de Venerabili; progressus fit deinde per Grachtstraet, deinde Langs die Maes, postea ascenditur per plateam die Kleyne Gracht et rursus in templum, quod cordis, coronis et ramis ornari solet.

In templo parochiali S^{ti} Mathiae colunt festum sui patroni respective haec sequentia opificia (ambachten): Opificium fullonum in festo S^{ti} Severi, opificium textorum in festo Sanctae Genovevae, opificium

(1) In onze streken gaf men na de paaschcommunie een dronk wijn uit den kelk aan de geloovigen.

dictum Die Oefftengers dominica ante Transfigurationem, opificium Bajulorum vulgo] Stootwaegels, in festo Assumptionis B. M. V.

In festo omnium sanctorum canuntur Vigiliae Defunctorum. In festo Animarum circumitur per cimiterium canendo Libera me (1). In festo Nativitatis Domini dumtaxat ad medium quartae canitur Matutinum.

Singulis diebus veneris Laudes St^{ae} Crucis et sacrum de Venerabili ex obligatione habetur in quindena diebus jovis.

Altare B. M. V. obligatur ad primum sacrum diebus dominicis. Altare Mariae dolorosae obligatur ad unum sacrum per quindenam Altare St^{ae} Crucis etiam. Sunt adhuc altare Stⁱ Severi, Stⁱ Thomae et Stⁱ Laurentii, altare St^{ae} Annae et altare Genovevae.

Uit het Register getiteld: Memoriale oppidi Traiectensis, in het Rijksarchief alhier.

In 1632 werd de stad weder Staatsch, en de St. Mathiaskerk moest weer afgestaan worden aan de Hervormden, die de hun aangewezen kerken van St. Jacob en St. Hilarius niet voldoende vonden.

Den 23 Augustus werd de stad overgegeven, en reeds op Zondag, 5 September, hield de predikant Conrad Merkenius de eerste preek in de kerk van St. Mathias, ofschoon de katholieken ze nog in bezit hadden.

Den 14 Sept. 1632 zeide de onderpastoor Lambert Natalis vaarwel aan de kerk van St. Mathias en aan de graven der katholieke Maas-trichtenaren die in die kerk en op het kerkhof rustten. Terwijl hij de laatste Mis opdroeg in tegenwoordigheid der geloovigen lagen deze, een vloed van tranen stortende, voor den grond en voegden hunne gebeden aan de zijnen. Ziehier wat het Memoriale oppidi Traiectensis daarvan zegt: „In summo altari valedicturus omnibus, quorum corpora in templo et cimeterio requiescebant cantavit ultimum Sacrum in ecclesia Stⁱ Matthiae et circumibat tumbam, dominus Lambertus Natalis, vice-pastor hoc anno 1632, mense septembris die 14. Ibi erat videre senes, virgines et omnis generis homines pavementum lacrymis suis lavantes”.

Nu trokken de protestanten voor goed in de St. Mathias. De katholieken moesten zich voor hun parochiedienst tevreden stellen met de kapel van St. Catharina, tegenover St. Mathias, naast St. Catharinengang

(1) Het kerkhof van St. Mathias lag rondom de kerk.

gelegen. Deze kapel was een zeer oud gebouw en voor de vergrooting der stad in het midden der 13^e eeuw bekend onder den naam van „St. Catharina in het veld”. Aan die kapel was destijds ook een gasthuis voor arme pelgrims verbonden; dit werd later verkocht en met het „Hotel de Turenne” verenigd.

Dus den 15 September kwamen de protestanten, die klein in getal en vreemdelingen waren, in het definitief bezit van St. Mathias, en verhuisden de katholieke Maastrichtenaren die duizenden telden naar St. Catharina, een klein en eenvoudig kerkje, dat de geloovigen op verre na niet kon bevatten. De toenmalige pastoor zou evenwel niet dan voor geweld wijken en zijne pastorie verlaten. Geweld werd dan ook gebruikt. Alhoewel ziek ondervond hij geen medelijden; zittende in zijn leuningstoel, werd hij uit de pastorie naar de kapel van St. Catharina overgedragen. Pastoor Paumen overleed den 5 Mei 1641. Zijn opvolger was Martinus Bevers, S. Th. L.

§ II. *De parochie van St. Mathias tot Ste Catharina van
1632 tot 1804.*

In 1652 telde de parochie van St. Mathias tot St. Catharina 3000 communicanten.

In 1661 was Martinus Bevers nog pastoor van St. Mathias en kanonik van St. Servaas.

In 1667 den 8 Jan. werd Wilhelmus Oomen pastoor. Deze was rector geweest der Latijnsche scholen van St. Servaas. Oomen overleed den 13 Sept. 1671. Hij werd gevolgd door Richard Fabri (Timmermans), professor aan de scholen van St. Servaas, die den 2 Oct. 1671 benoemd werd en den 16 Nov. 1672 overleed.

In 1673 werd bij resolutie der Staten van 28 Maart tot pastoor benoemd Servatius Eugenius Gadet, die den 4 Febr. 1709 overleed.

In het jaar 1673 veranderde weer de toestand van zaken. De stad werd door de Franschen ingenomen en Lodewijk XIV gaf aan de katholieken St. Mathias weer terug, terwijl aan de hervormden de kapel van St. Catharina werd toegewezen. Dit duurde echter niet lang; onder de bescherming der Hollandsche vaandels keerden de protestanten in 1678, na den vrede van Nijmegen, weer naar St. Mathias terug en de katholieken trokken andermaal naar St. Catharina. Hier verbleven zij nu tot aan de Fransche omwenteling. Intusschen

bleef de parochie „St. Mathias tot St. Catharina” heeten. Servatius Eugenius Gadet was pastoor in het jaar 1709, toen hij den 4 Febr. overleed.

In 1673 was Petrus Penninx geestelijke koster.

In 1690 den 7 December werd het beneficie van St. Nicolaas vereenigd met het beneficie van O. L. Vr. en als beneficiant benoemd de Eerwaarde Heer Mathias Gijsens.

Den 21sten October 1691 onder paus Innocentius XII werd het broederschap der geloovige zielen opgericht.

In 1698 was de heer Dassen geestelijke koster en Nicolaas van der Hoeven en Hubertus Morren kapellaans.

In 1723 den 29 November, overleed Jacobus Beucken, die sedert 8 Juli 1709 pastoor van St. Mathias was geweest. Zijn opvolger was Albertus Fineau S. T. L. en kanonik van St. Servaas. Den 18 April 1724 gaven de Staten dispensatie aan voornoemden Fineau, omdat hij slechts 28 jaar oud was en volgens de statuten van het kapittel 30 jaren moest tellen om de pastoreele bediening uit te oefenen. Hij werd benoemd tot pastoor van St. Mathias tot St. Catharina en als dusdanig den 19 Mei plechtig geïnstalleerd. Bij deze instellatie waren tegenwoordig de kapellaans Car. Vaes, Gerardts en Janssen. Car. Vaes was geestelijke koster. Hij werd later benoemd tot pastoor van Sichen, Sussen en Bolré. Zijn opvolger als geestelijke koster was Jacobus Bungeners.

Sedert onheugelijke tijden bevond zich in de kerk van St. Mathias maar een koster. In 1627 de kosterie evenwel in een beneficie veranderd zijnde, moest een onderkoster aangesteld worden. Deze werd benoemd door den opperkoster of geestelijken koster. Aanvankelijk ging deze zaak naar wensch; maar onder pastoor Albert Fineau kwam tegenkanting. Deze was een man die scherp op zijne rechten stond. Sedert den 28 Febr. 1735 was onderkoster Engel Bungeners, broeder van den geestelijken koster Petrus Jacobus Bungeners. Fineau beweerde dat het aanstellen van den onderkoster den pastoor toekwam en wilde Engel Bungeners om volgende reden zijn ontslag geven.

De pastoor beweerde dat Bungeners meermalen den sleutel van de kerk van St^e Catharina, waar de katholieken nu gevestigd waren had uitgeleend aan anderen. Fineau zag daarin „vreeze dat de kerk daardoor van hare cieraeten sou kunnen beroofd en bestolen worden.

Bungeners antwoordde met een verweerschrift waaruit blijkt dat de kerk en de toren van Ste Catharina destijds niet samen hingen en hoe bekrompen de katholieken zich moesten behelpen.

„Het dient te weten — zegt Bungeners — dat den toren der Ste Catharinakerk ofte den opgang van dien staet achter de kerke en geene gemeenschap noghte connexiteit is hebbende met de kerck. Dat men uit de kerk niet kan komen op den toren en van den toren niet kan komen in de kerk. Alsoo kan er geen vreesse syn door het openlaten der deur van den toren of het verlies van den sleutel dat eenigen schade kome aen de ornamenten der kerk. De toren staet trouwens in eene particuliere woning, alwaer thans de notaris Caris als rentmeester van Ste Catharina-gasthuis is wonende. Tot de deur van den toren kan niemant geraken, of het voorhuys deser woning moet eerst worden open gemaakt. De notaris moet verder die toren-deur passeeren eer hy op syne bovenkamers kan komen, reden waerom ook hy een sleutel daarvan besit en moet besitten.

„Wanneer het nu kermis is in de parochie van St. Mathias is het gebruikelijk dat de jongens op de klokken van den toren den tinctanc, den geheelen dag door gaen speelen en selfs veele dagen achter malkanderen. En opdat de koster niet gedurig van de jongens zou geplaegd worden, om op den toren te komen, geeft hy aen een der jongens den sleutel, die denselven behoudt tot dat de kermis om en voorby is. Dit is de aenklacht over het uitleenen van den sleutel van den toren, waarmede men een fatsoenlyk man meent te bekladden” (1).

Het verder verloop dezer zaak is ons niet bekend. Trouwens een man als Fineau moest in meer verwikkelingen komen.

Hij had van wege de Staatsche regering veel te lijden. In 1729 had hij zich verstout eene vrouw, die in eene ongeoorloofde betrekking leefde, uit een huis te doen zetten. De magistraat vond deze handelwijs van Fineau ongeoorloofd en gaf hem eene vermaning, met orde van in de toekomst zich van zulke dingen te onthouden, omdat die den magistraat aangingen. Hiertegen protesteerde het kapittel

(1) Archief van St. Mathias in het Rijksarchief te Maastricht.

van St. Servaas als hebbende volgens de synodale statuten van het Bisdom Luik het recht om in zaken van openbare zedelijkheid, als rechter op te treden. Den 20 Januari 1731 keurden de Staten der vereenigde Nederlanden de handelwijze van den Magistraat tegen Fineau goed en den 23 April daarop volgende keurde de bisschop van Luik, als medeheer der stad, de decisie der Staten af, als zijnde strijdig met de capitulatie der stad van 1632 en het tractaat van Nijmegen. De ambassadeur van Frankrijk te 's Hage koos in deze zaak de partij van den bisschop en beriep zich ook op het Tractaat van Nijmegen.

Intusschen werd Fineau ook aangeklaagd, dat hij een Calvinist, die ziek was, zoude bekeerd hebben. Deze verklaarde voor notaris en twee getuigen, dat hij den pastoor had laten roepen om zich te bekeeren en dat beter geworden, hij in het Katholijk geloof verkoos te leven. Dit alles kon niet baten. De Brabantsche vice-schout liet beslag leggen op Fineau's goederen en inkomsten en den 15 April 1733 werd hem aangezegd dat hij binnen twee dagen zou de stad verlaten.

Fineau vertrok den 20 April en nu lieten de Hollandsche Staten den 24 aan het kapittel van St. Servaas weten, dat zij een nieuwen pastoor hadden te kiezen. Hiertegen protesteerde de bisschop van Luik en verbood aan zijne geestelijkheid, van die pastorie, zonder zijn goedkeuren aan te nemen, zoodat Fineau werkelijk pastoor bleef. Den 10 Juni vroeg de pastoor aan dat hem het kapittel een pensioen van 200 pattacons zou toezetten, hij zou dan afstand doen der pastorie van St. Mathias, die hem 600 patacons opbrachten. De kanoniken toonden zich daartoe niet genegen. Nu zocht Fineau zich te verzoenen met de Staten; hij vroeg in Juli 1737 vergiffenis over het voorgevallene en verklaarde gehandeld te hebben tegen het placcaat van 1661. De Staten namen zijne onderwerping aan.

Den 20 April 1733 was Fineau vertrokken en vestigde zich te Montenaken en den 27 Juli 1737 keerde hij naar zijne pastorie terug. De bisschop van Luik protesteerde nu weder tegen de onderwerping van Fineau als strijdig met zijne rechten, maar deze stap bleef vergeefs. Gedurende de verbanning van den pastoor werd de parochie van St. Mathias bediend door den vice-pastoor L. Maurissen. Fineau overleed te Maastricht, waar hij geboren was, in 1758. Zijn

grafschrift bevindt zich in de *Maasgouw*, Deel VII p. 27. Hij was een geleerd Jurist en door de uitgave van eenige geschriften bekend.

Op Fineau volgde in 1758 de kanonik Leonardus Deckers, die de parochie niet lang bestuurde; want reeds in 1764 werd hij opgevolgd door Joannes Jacobus Cyrus, geboren te Venlo.

Ten jare 1786 deed pastoor J. J. Cyrus eene poging om de oude St. Mathiaskerk terug te krijgen.

Er werd destijds gehandeld over de bestemming te geven aan de Jesuitenkerk. Terwijl de architecten Matthijs Soiron en P. F. Deplaie een plan inleverden ter inrichting dier kerk tot een comediegebouw, sloeg de pastoor van Ste Catharina voor, die kerk af te staan aan de protestantsche godsdienstige gemeente en de St. Mathias aan hare vroegere bestemming weer te geven. In zijn rapport aan den magistraat luidde het: „Die kerk (der Jesuiten) is eene der schoonste, „klaerste, droogste, gezondste, sterkste en na de konst best getimmerde der geheele stad; dit gebouw van binnen sonder pylaeren en „sonder eenige de minste hindernis of belemmering, is breed omtrent „50 voeten en lang 140, en met eene uitnemende fraye plaffonneering „versierd, daerbenevens voorsien met eene groote en welgemetselde „kelder, dienende tot begraefplaats der doode lichamen”.

Waartegen dan de St. Mathiaskerk, die door de protestanten was ingenomen, weder aan de parochie van St. Mathias kon worden ingeruimd, en de kleine St. Catharinakapel, waar de diensten der parochie werden gehouden, ter beschikking van den gemeenteraad blijven. (*De Maasgouw* N° 114).

Doch vruchteloos, St. Mathias bleef alsnog aan de Protestanten. Deze hadden voor de instandhouding der gebouwen maar weinig gedaan. Een enkelen keer vinden wij evenwel eene verbetering.

„In het jaar 1769 — zegt een chronyk van Maastricht — is de kerk van St. Mathias herstelt geworden en den vloer der kerk twee voeten verhoogd, alsmede eenen inganck gemaekt met drie schoone trappen. Oock is den toren geheel vernieuwt ende int jaar 1773 is hare klok hergoten wegende 2006 pond”.

Gedurende de belegering der fransche Republikeinen had de kerk achtereenvolgens tot militaire bakkerij en tot magazijn gediend en had hierdoor, en vooral door het bombardement van 1794 veel geleden; daarna lag zij jaren lang ledig en ongebruikt; de Protestanten

wilden dit gebouw niet meer. Zij waren maar een klein hoopje — ongeveer 300 voor de geheele stad — en konden die kerk best missen.

In 1803 kwamen dan ook de Katholieken, door tusschenkomst der Fransche regeering, weer in het bezit van hunne oude St. Mathiaskerk.

Pastoor Cyrus was den 1 Eebruari 1798 gedwongen, door de vervolgingen, met vele zijner confraters uit de stad te vluchten.

Hij had in Holland onder de bescherming van den Staat, een toevluchtsoord gezocht en gevonden.

Daar verbleef hij tot 8 Mei 1802, toen hij met groote moeite, kosten en goede vrienden van den Minister van Justitie van Frankrijk zijne amnestie verkreeg. Bij zijne terugkomst in Maastricht vond hij alles, kerkeffecten, eigen mobiliair enz. door de Franschen verkocht.

§ III. *De parochie sedert 1803 tot op den tegenwoordigen tijd.*

Bij besluit van den prefect van het Département de la Meuse Inf. P. Loysel, van 13 Brumaire an XII de la Rép. franç.: (13 November 1803), werd het gebouw der St. Mathiaskerk ter beschikking gesteld van den Bisschop van Luik, die ze onmiddellijk tot parochiekerk liet inrichten in de plaats der kerk van Ste. Katharina.

Den 2 frimaire XII werden bij besluit van denzelfden, op voordracht van den maire van Maastricht en den pastoor van St. Mathias, tot kerkmeesters benoemd de Citoyens: Guill. Eug. de Massen, Guill. Crahay, President der rechtbank, en den ex-pensionaris Math. van Heijlernhoff. Deze laatste evenwel had reeds vóór Januari 1804 zijn ontslag genomen en den 15 Nivôse an XII werd de notaris Theod. van Gulpen in zijne plaats benoemd.

Den 28 April gaf de prefect aan den maire van Maastricht last om aan het kerkfabriek van St. Mathias de som van 7,500 francs uit te betalen tot herstel der kerk, zijnde dit de helft van 15,000 francs door het gouvernement voor reparaties aan St. Servaas- en St. Mathiaskerk toegestaan.

Het gebouw was in een ellendigen toestand geraakt, ja onbruikbaar geworden, wegens de verschillende verwoestingen door protestanten, troepen en bombardement aangebracht, hetgeen blijkt uit een stuk van lateren datum, waarin de fabriekraad geldelijken bijstand aanvraagt aan den raad der stad. Het dakwerk van kerk en toren

was doorschoten; 20 groote en 12 kleine vensters niet alleen van glas maar zelfs van hunne ijzeren staven beroofd; alle houtwerk uit de kerk weggenomen; klokken, ornamenten, meubelen, alles was door de fransche regeering verkocht.

Den 26 September 1794 had de parochie al het zilverwerk ter waarde van 1275,56 gulden Ned. moeten inleveren aan den Prins van Hessen, gouverneur der vesting om de soldij der troepen te kunnen betalen. Daarenboven kreeg de prins nog, onder eene schriftelijke schuldbekentenis, 784 gulden uit de kas der fabriek, ad 4 %, waarvan later nooit iets terug kwam. De administratie der domeinen verkocht later 6 bunder, 90 roeden, 66 el akkerland, eene jaarlijksche erfpacht van 23 schepels en 26 maatjes rogge, eene erfrente van 11,20 gulden 's jaars, een kapitaal van 1568 gulden, een huis gelegen op de Tongerschestraat en het kerkhof der parochie.

In 1803 bij gelegenheid der herstelling en inauguratie der kerk plaatste men boven den ingang de twee volgende tijdspreuken:

VRBE REDVCTA BATAVIS EXIIT PAVMEN.
CYRVS VIR PRVDENTIA VIRTVTEQVE EXIMIVS,
REGNANTE NAPOLEONE CAESARE
INTRAT.

Langzamerhand kocht men nu ook weer nieuwe kerkmeubelen, ornamenten enz. aan.

In Juni 1804 gaf Mevrouw Anna Maria Aleijdis Louvrier, weduwe van Antonius Bemelmans, in leven schepen dezer stad „een romeinschen altaar” ter leen aan St. Mathiaskerk, zoolang deze aan de katholieken zou toebehooren. Dit altaar had een antependium van wit en rood marmer, den rug met zes zwarte marmeren bladen bekleed en steunde op drie blauwe steenen trappen.

Nu was de kerk zoover in orde, dat de godsdienstoefeningen er konden gehouden worden.

Op verzoek van het kerkbestuur gaf de Prefect P. Loysel verlof om de godsdienstoefeningen op Zondag 1er Vendemiaire an XII (23 Sept. 1804) te beginnen.

Den 21 September 1804 had de eerste vergadering van het kerkbestuur plaats in de sacristie. In deze vergadering werd besloten de bewoners van eenige huizen op de Boschstraat te sommeeren om de

vensters en tochtgaten, uitzierende op het kerkhof, welke zij sedert 1795 gemaakt hadden op hunne kosten dicht te metselen.

In de vergadering van 2 Augustus 1804 werden de EE. HH. L. J. Lux, M. P. Keevers en J. Nihou herbenoemd tot kapellaans der St. Mathiaskerk; als vierde kapellaan werd benoemd de Eerw. Pater A. Caluwaerts der orde van de Minderbroeders, allen onder een jaarlijksch tractement van 300 Luiksche guldens, onverminderd hunne andere gewone emolumenten.

In de vergadering van 4 Augustus 1804 werden benoemd Joannes Meijers tot organist, L. van Dooren tot koster, N. Duurlinger tot onderkoster en H. Bronkhorst tot knaap en blazer.

In de vergadering van 10 Augustus 1804 werden op voorstel van den Hoog Eerw. Heer P. L. Delruelle, pastoor van St. Marten, commiss. épisc. in spirit. wetten en reglementen vastgesteld voor organist, koster, onderkoster en blazer.

In de vergadering van 24 Augustus 1804, wordt aan de parochianen vergund, stoelen in de kerk te plaatsen tot hun bizonder gebruik, tegen betaling van drie Luiksche guldens per jaar.

Den 27 Augustus 1804 wordt vastgesteld bij Z. H. den Paus de oprichting der broederschap van den H. Rozenkrans aan te vragen, en na oprichting dezer broederschap, het oude gebruik te hervatten van 's avonds den rozenkrans in de kerk te bidden.

In de vergadering van 30 Augustus 1804 wordt pater Caluwaerts belast de oprichting der broederschap van den H. Antonius van Padua bij Z. H. aan te vragen; voornoemde pater had het beeld van St. Antonius aan de kerk geschonken met het doel deze broederschap op te richten. Ook werd in de vergadering van 8 September 1804 op verzoek van eenige paters Minderbroeders en Capucijnen besloten de viering van den Portiuncula-aflaat, gelijk dit vroeger in alle kerken der Orde van St. Franciscus geschiedde, bij Z. H. aan te vragen.

In de vergadering van 15 September 1804 werd vastgesteld op de Zondagen en hooge feestdagen des namiddags te preeken.

Den 10 October 1804 werd besloten 15 Dinsdaagsche devotie ter eere van den H. Dominicus op te richten en de aflaten aan deze devotie verbonden, bij Z. H. aan te vragen.

Den 25 October 1804 werd bepaald jaarlijks de Gulden Mis plechtig met diaken en subdiaken ten 7 ure aan O. L. Vr. altaar te zingen.

Den 3 November 1804 werd vastgesteld eene kollekte in de parochie te doen om de onkosten voor de restauratie der kerk te dekken.

Den 6 November 1804 werd besloten door de leden van de kerkfabriek zich bij request aan den Prefect te adresseeren, om in het vrije bezit gesteld te worden van het pastoreele huis met aanhoorigen tuin, dat tot nog toe bewoond werd door den gewezen koster der hervormden „borger Zanders”. Deze weigerde het huis te verlaten doch werd op bevel van den Prefect uitgezet en de pastorie „cum annexis” aan pastoor Cyrus afgestaan.

In de vergadering van 4 Februari 1805. werd aan pastoor Cyrus, op zijn verzoek, het vroegere kerkhof ten zijnen gebruike afgestaan, op voorwaarde dat hij hetzelfde afsluite, met eenen doornen haag beplante van af den hoek van den stalmuur van sieur Dejong tot langs het straatje, en hetzelfde verder in orde bringe. De gang langs en achter de kerk bleef aan de kerk en ten haren gebruike, vooral voor de processiën; alleen de pastoor had daar het recht van doorgang, doch langzamerhand werd deze gang ook door anderen tot passage gebruikt en nu werd in de vergadering van 2 Maart 1805 vastgesteld dit in het vervolg te beletten. [Verg. Register pag. 48].

Den 9 Juli 1805 werden in volle broederschapsvergadering de wetten en reglementen vastgesteld voor de broederschap van het Allerh. Sacrament (in St. Mathias opgericht den 3 Mei 1441), voor de broederschap van de Geloovige Zielen (opgericht 27 Mei 1691) en voor de broederschappen van den H. Rozenkrans en van St. Antonius (verg. bl. 49 en 52).

In eene vergadering van 30 December 1805 werd door de vereenigde kerkmeesters van St. Mathias, St. Maarten, St. Servaas en St. Nicolaas een reglement of tarief vastgesteld voor de verschillende klassen van begrafenissen.

Den 4 Augustus 1806 werd Arnoldus Lenoir, gewezen broeder bij de P.P. Capucijnen, tot onderkoster aangesteld ter vervanging van den overleden J. Duurlinger.

Vergadering van 12 Maart 1807. Vele reparatiën en veranderingen waren in de kerk noodzakelijk geworden, o. a. een kapwerk boven het Christusbeeld in den voorgevel der kerk, een nieuw orgel en nieuw oxaal. De kosten waren geschat op 10,000 gulden, eene som welke de kerkfabriek wegens de vroegere groote en kostbare repara-

tiën niet in staat was te betalen, zelfs niet in de eerste tien jaren. Daarom schrijven de kerkmeesters eene geldleening uit van 10.000 gulden (oude Maastrichter cours) in 100 obligatiën van 100 gulden à 5 %, af te leggen binnen den tijd van 10 jaren. Voor deze som werd dan ook ingeschreven door verschillende parochianen, waaronder eenige „geoordeeld hebbende, dat men van geleend geld geen interest moet nemen” zonder interest hebben geleend.

In de vergadering van 24 Maart 1807 wordt benoemd tot kapellaan de Eerw. Heer Franciscus de Haas, ter vervanging van den E. P. J. Nihon, die den 22 Maart 1807 gestorven was.

Den 3 Mei 1807 werd aan den heer J. Binignat of Bévignat, orgelmaker te Maastricht, volgens plan, uitgegeven het maken en plaatsen van een groot orgel, tegen de som van 4300 gulden Luiksches of oude Brab. Maastr. cours.

Vergadering van 22 Juli 1807. Sedert eenigen tijd waren geschillen ontstaan tusschen de leden der vier in deze kerk bestaande broederschappen; om deze geschillen bij te leggen werden twee afgevaardigden uit elke broederschap gehoord en daarna eenige wijzigingen in hunne reglementen gebracht, hoofdzakelijk aangaande het verrichten hunner diensten in de kerk.

De Eerw. Heer Pastoor Cyrus zond aan Zijne Excellentie den Raadpensionaris der Bataafsche Republiek een request, waarbij hij de som van 3763,10 gulden terug vorderde, zijnde dit de waarde van het in 1794 aan den gouverneur Frederik, Prins van Hessen, geleende geld en zilverwerk. Pastoor Cyrus had zich reeds in het jaar 1804 den 3 December tot het gouvernement gewend, om dit geld terug te eischen, doch zijn request werd van de hand gewezen onder voorwendsel dat hij dit vroeger had moeten doen. Nu geeft hij de reden op van dit lang wachten, namelijk dat hij van af 1 Februari 1798 tot Mei 1802 buiten Maastricht een toevluchtsoord had moeten zoeken in Holland, onder de bescherming van den Staat. Bij zijne terugkomst vond hij alles door de Franschen verkocht, zijne kerkeffecten, zijn eigen mobiliair enz. niets uitgenomen. Daarom vraagt hij nu die gelden aan het land geleend, zoo als billijk is, terug.

Den 19 Maart 1808 werd op verzoek der kerkmeesters het oude orgel aan den meestbiedenden door den deurwaarder Frans Stams verkocht. Aankoopers van dit orgel werden de Heeren Henri Pierre

Willman van 's Hertogenrade en Christ Schrijnemakers van Maastricht, voor de som van 950 francs.

Den 3 Mei 1808 gaf pastoor Cyrus den heeren kerkmeesters Crahay en Van Gulpen verlof, om op hunne kosten eene nieuwe eiken afgesloten bank te plaatsen tegenover die der kerkmeesters, tot hun en hunner naaste familie, particulier gebruik. Dit voorrecht werd hun gegeven wegens de groote diensten welke deze twee heeren aan St. Mathias bewezen hadden.

Ingevolge een keizerlijk decreet van Napoleon, van den 2 complémentaire an XII werd in Maastricht een gereformeerd consistorie opgericht voor de protestanten van de Ourthe en Nedermaas. Het schijnt dat deze nu moeilijkheden maakten omtrent de publieke godsdienstoeffeningen der katholieken. Den 17 Mei 1808 antwoordt de maire van Maastricht, C. Coenegracht, op de vragen hieromtrent door pastoors en kerkmeesters der stad gedaan, en verwijst naar bovengemeld keizerlijk decreet, waaruit uitdrukkelijk blijkt (art. 2) dat dit consistorie bestaat „sans préjudice des cérémonies extérieures du culte catholique”.

Den 14 April 1809 deelt de prefect Roggieri aan den maire van Maastricht en de kerkmeesters van St. Mathias het keizerlijk besluit van 17 Maart 1809 mede, waarbij autorisatie wordt verleend om de gesupprimeerde St. Catharina kerk te verkoopen. Zij was geschat op 2400 francs. Den 8 Juni werd zij definitief toegewezen aan den heer B. Courtat voor de som van 2550 francs (1).

Vergadering van 7 April 1811, gehouden in het pastoreele huis gelegen in de Hoenderstraat N° 526. Tegenwoordig de Heeren Guill. Eug. de Massen, Henri Guill. Crahay, Jean Theod. van Gulpen en Math. Soiron (deze benoemd door den prefect Roggieri), Vict. Eug. Roosen, Jacq. Franç. van Beethoven, Jean Paul Aug. Jessé en Severin Jos. Wijvandts, [deze benoemd door Lejeas, grootvicaris van het diocees van Luik].

De heer Eug. van Massen wordt tot president en de heer van Gulpen tot secretaris benoemd.

De Eerw. Heer pastoor Cyrus presenteert een staat van ontvang-

(1) Over de Courtat zie *Publications etc. du Limbourg*, Deel XVIII. De kerk van St. Catharina werd omstreeks 1862 door wijlen den Heer L. Regout afgebroken en in een woonhuis veranderd. Sedert 1809 was zij hooimagazijn.

sten en uitgaven voor het jaar 1812, waaruit blijkt dat de ontvangsten geraamd waren op 2480 francs en de uitgaven op 5870 francs. Als oorzaak van dit deficit van 3390 francs, wordt door de oude kerkmeesters het volgende aangegeven: „Toen pastoor Cyrus in October 1797 uit de stad ging, gaf hij alle akten, titels en documenten van de kerkfabriek over in handen van het „bureau de bienfaisance” der stad. Bij den terugkeer van den pastoor, hield dit bureau de helft der goederen voor zich, onder voorwendsel dat dit hun toebehoorde, omdat verschillende titels van armenfabriek en armentafel spraken.

Doch volgens beweren der kerkmeesters kwam zelfs het vierde dier goederen niet aan dit bureau toe. Verder waren twee huizen door de domeinen verkocht, zooals ook nog verschillende renten en landerijen en waren meer dan 6 bunder in bezit der „Caisse d'Amortissement”. Er werd nu besloten den slechten toestand aan Mgr. Lejeas, grootvicaris van het diocees bekend te maken, en verder een petitie aan den Prefect in te dienen, om de verdeeling, gemaakt door het Centraal bureau te annuleeren en eene nieuwe op te maken. Eindelijk werd besloten eene subsidie aan den gemeenteraad te vragen.

Den 5 Januari 1812 gaf de pastoor kennis van een brief van den nieuw benoemden bisschop van Luik Mgr. Lejeas, waarin de bisschop op het budget over 1812 aanmerkt dat verschillende posten van uitgaven te hoog zijn o. a. 4 kapellaans voor 6000 zielen, het tractement van pedel, organist enz. wijn, kolen enz.

Wordt besloten aan te vragen om den 4^{den} kapellaan te behouden, wegens den vergevorderden ouderdom van den heer pastoor, en voor de rest naar best vermogen te zorgen.

Den 5 April 1812 geeft de Secretaris lezing van een brief van den bisschop, waarbij Z. D. H. den 4^{den} kapellaan laat behouden.

Den 4 October 1812 vraagt de kerkfabriek onmiddellijk aan den gemeenteraad subsidie aan om het deficit van het budget van 1812 te dekken, want de minister van eeredienst wilde er niet toe overgaan om subsidie te geven, zonder medewerking van den gemeenteraad.

Wordt verder voorgesteld in deze vergadering zich tot den Prefect te wenden om machtiging te verkrijgen tot het terugvorderen van twee kapitalen van het „bureau de bienfaisance” te Heerlen.

Deze machtiging wordt door den prefect gegeven den 3 Januari 1813.

Van de verschillende renten, landerijen, huizen enz., die aan de kerkfabriek van St. Mathias vroeger toebehoorden, vinden wij de volgende memorie (hier letterlijk overgeschreven).

„Memorie der huizen, landen en renten, toebehoord hebbende aan het fabryck der succursale kerke van St. Mathias :

I° 2 oude huizen, gestaan hebbende naast en omtrent het pastorale huis op St. Mathiaskerkhoff, anno 1794 door het bombardement tot op de fundamenteën verbrand.

II° Den kerkhoff, gelegen in de Batteriestraat op den hoek van het Uytbelderstraatje, ingekocht door den heer Breuls.

III° Een huis met achterquartier, gelegen alhier op de Tongersche straat, in huur van Willem Pauli, tegens 104 gls. huur per jaar anno 1798 à 1799 verkocht op de prefecture of administratie, ter instantie van den Directeur der Domeynen.

IV° Circa acht boenders land onder Hees en Vleytingen gelegen, aangekocht door het „légion d'honneur”.

V° Eene erfrente van 20 gls. jaarlyx ten laste der representanten van Bartholomeus Leclerq van Aubel, door de prefecture van Luyk getransfereerd aan B. Leclerq.

VI° Door het „bureau de bienfaisance” van Mechelen zijn aangeslagen :

1mo 5 vaten rogge erfpacht ten laste van Jean van der Hoeven van Neerhaeren als representeerend Jean Franssen.

2° 10 groote roeden land onder Neerhaeren.

3° 15 groote roeden land onder Neerhaeren in het Herbergerveld, bijde in pacht van de wed^e Willem van der Hoeven.

VII° 1400 gls. capitaal à 4 p.c. ten laste van Andreas Sistermans van Heerlen door het „bureau de bienfaisance” van Heerlen aangeslagen.

VIII° 200 gld. capitaal à 4 p.c. ten laste der erfgen. Compeers van Maastricht en door het bureau de bienfaisance van Maastricht aangeslagen, over welke bijde capitalen door ons is worden reclamatie gedaan, die tot hierentoe buyten effect is gebleven.

IX° Een kapitaal van 1900 gulden ten laste van den Eerw. Heer Stijns van Maastricht en door het bureau der domeynen van Maastricht aan den heer Dambremont getransfereerd.

X° Bordereau van liquidatie en partagie der goederen van de armetaefel en fabryck van St. Catharine, waaruyt te zien de immense somme aan ons onttrokken op pretext, dat doorgaans in alle tytels en acten door oude slender en als een bloot en insignifiant synonymum gesteld was „fabryck en armentaefel der parochiale kerke van St. Catharine”, hoezeer constant en zonneklaar te bewijzen is, dat het kerkfabryck het één en ander profiteerde in vollen eygendom, ter exclusie van de zoogenaamde en mal à propos gedoopte armetaefel, dewijl daarbuyten de pastoor de directie had over een registratie van vaste armengoederen, genaamt „Huysarmenregister”, welkers provenue hij aan de huysarmen distribueerde en welk registratie als geen deel makende van gemelde bordereau, het bureau de bienfaisance alleen met recht ten haren behoefte aangeslagen heeft. Het is nog te verwonderen, dat op het voormelt pretext, het bureau de bienfaisance niet het geheele aangeslagen heeft, zoo als zij volgens hun zeggen hadden kunnen doen.

Uit gemelde bordereau zijn daarenboven te zien, dat vier posten zijn verlooren voor het fabryck en irrecuperabel.

D'Heer van Gulpen word versogt gemelde bordereau wel te bewaren en zoo haast mogelijk te restitueeren aan zijnen collègue H. W. Crahay.

Het Hollandsch gouvernement is aan ons fabryck schuldig drie obligatiën wegens ons kerke silverwerck de dato 7^{ber} 1794, te weten:

a.	1	Obligatie groot	f 2262
b.	1	„ „	900
c.	1	„ „	600

te zamen . . . f 3762 Luyx,

buiten de interessen à 4 p.c. tot dato dezès.

Nota: door de twee bombardementen zijn een groote menigte kerkmeubelen, ornamenten etc. verwoest en weggeraakt. Dat de financiële toestand der kerk dus veel te wenschen overliet, blijkt uit een request van den volgenden inhoud, aan het gemeentebestuur geadresseerd:

„Aan den Edel Achtbaren Raad der stad Maastricht.

Edel Achtbare Heeren,

„De fabrykraad der succursale kerk van St. Mathias te Maastricht heeft de eer aan UEd. Achtbare onder het oog te brengen den bedroefden financieelen staat der gezegde kerk.

In den jare achttienhonderd vier door besluit van het voormalig Fransch gouvernement de kerk van St. Mathias aan den roomschen godsdienst gegeven zijnde, bevond zich dit gebouw in eenen deerlijken toestand; immers ten tijde der insluiting dezer vesting heeft het garnizoen aldaar verscheidene bakovens opgericht en is verder door het bombardement zoo beschadigd geworden, dat hetzelfde teenemale onbruikbaar was; het geheele dakwerk van toren en kerk was doorgaans doorschoten, en het gewelf op vele plaatsen grootelijks beschadigd door de menigte van bommen en kogels die er in gevallen waren, uithoofde dat dit gebouw op eene gevaarlijke plaats stond, en tevens tot een militaire magazijn diende. Door deze verwoesting is omtrent tien jaren de kerk verlaten geweest, al hetgeen zulk een gevolg na zich gesleept heeft, dat twintig groote en twaalf kleine vensters, niet alleen van hun glas maar ook van hunne ijzeren staven beroofd waren. De vloer van kerk, choor en sakristie bevond zich zonder bruikbare belegsteenen; de daken van het gebouw waren geheel ontbloed van lood, buizen en pijpen. Ja zelfs eene menigte der ijzeren ankers waren uit de muren getrokken; behalve dit al was uit de kerk genomen het houtwerk van het portaal en der sakristie, de predikstoel bevond er zich ook niet meer; derhalve was dit gebouw maar een puinhoop, dewijl alleen uit de afbraak der bakovens meer dan 400 karren bedorven bouwstoffen weggevoerd zijn; dus, dat om deze kerk in staat te stellen en de geloovigen er eenigzins behoorlijk in te kunnen plaatsen tot uitoefening der goddelijke diensten, nadien de Fransche regeering zich meester had gemaakt van de klokken, geestelijke ornamenten, meubelen enz. is besteed geworden eene som van 16,800 flor. Nederlandsch.

Zoo is men gedwongen geweest den aankoop te doen van twee klokken, drie altaren, een predikstoel, zes biechtstoelen, een orgel en doopsteen. Insgelijks heeft men moeten laten maken een nieuwe oxaal, gelijk ook de noodige kasten in de sakristie, alsmede de knie-

en zitbanken voor in de kerk, en verder zich nog moeten aanschaffen ornamenten, heilige vaten, kerklijnwaad en andere noodzakelijke objecten dienende tot de kerk en sakristie om den godsdienst met behoorlijke plechtigheid te kunnen celebreeën, welke bezorgingen eene aanmerkelijke som bedragen hebben.

„De exponenten verzoeken UEd. Achtbare Heeren verder gelieven te bemerken, dat in September 1794 Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins van Hessen, toenmaals gouverneur dezer vesting, door de insluiting derzelve, geene fondsen zich kunnende aan de hand doen om de troepen van het garnisoen hunne soldij te betalen, nogtans trachtende voor te komen alle wanorders welke mogelijk zouden hebben kunnen voortspruiten, ingeval de militairen hunne betaling niet bekwamen, heeft alle het zilverwerk der kerk, capittels en kloosters doen overleveren, hetgeen voor onze parochie alleen de som belooft van 1275 guldens 56 cents Nederlandsch, en heeft daarenboven nog ontvangen 786 guldens, degeene zich in gereede penningen in de fabriekskast bevonden, waar af eene schriftelijke erkenning door Hoog Welgemelde Heer Gouverneur afgegeven is, onder belofte van zoo spoedig mogelijk gemelde sommen terug te geven met den interest ad 4 p. c. na rato van tijd. Echter niettegenstaande alle aangewende pogingen, heeft de fabriek geene vergoeding kunnen bekomen. Daarenboven heeft de administratie der domeinen onder de Fransche regeering verkocht: 6 bunders, 90 roeden en 66 vierkante ellen akkerland, eene jaarlijksche erfpacht van 23 schepels en 26 maatjes rogge; eene erfrente van 11 guldens 20 cents per jaar; een kapitaal van vijftien honderd acht en zestig guldens; een huis gelegen op de Tongersche straat alhier en het kerkhof der parochie, welk verlies van eigendommen de inkomsten der fabriek merklijk verminderd heeft, welke nogthans eerder behoorden vermeerderd dan verminderd te worden, daar de belooningen der vicarissen, kosteren, organist, zangers en andere kerkdienaren veel hooger betaald moeten worden dan eertijds.

„Door zoodanige kosten van opbouw, hoogere betaling van traktementen, der kerkambtenaren, en aankoop van ornamenten, meubelen en ander kerkgerief, heeft zich de fabriek in eene schuld gesteld van 9520 guldens Nederlandsch van welke som zij den jaarlijkschen interest ad 4 % betalen moet; nogthans bedragen de inkomsten in het geheel maar eene som van 1435 guldens 42 cents per jaar; en

alhoewel geene uitgaven gedaan worden dan die volstrekt noodig zijn tot handhaving en waardigheid van den godsdienst als: wasch, olie, brood, wijn, wierook, herstelling en wasschen van het lijnwaad en salaris der personen ten dienste der kerk, zoo heeft de thesaurier reeds een voorschot van 1088 guldens 88 cents voor de fabriek gedaan, waarin hij niet kan volharden, aangezien zijne vordering dagelijks aangroeit, zonder vooruitzicht van eene spoedige betaling van het voorgeschotene.

„Buiten en behalve alle de voor aangehaalde schulden, moet de fabriek nog betalen eene bijeengetrokkene som van 1720 guldens van verscheidene personen van leverantie van was, olie en wijn, alsmede aan den timmerman voor de dagloonen der werklieden en het leveren der materialen, besteed tot onderhoud der kerk.

„De voorgegevene redenen zullen over zulks UEd. Achtbare Heeren klaarlijk overtuigen dat de inkomsten der fabriek in verre niet toerijkende zijn om de bekostingen te dekken, zonder dat den Edel Achtbaren Raad daarin gelieft te voorzien, overeenkomstig de artikelen 37 en 92 van het decreet de dato den 30 10^{ber} 1809.

„De rekwestanten verzoeken dus, dat het UEd. Achtbare Heeren behage de fabriek der kerk van St. Mathias door eenen jaarlijkschen bijstand tegemoet te komen, waardoor zij ten minste in staat gesteld wordt hare schulden te betalen, en te kunnen voorzien aan de noodige onkosten van den godsdienst, en aan de uitgaven, vereischt tot handhaving der waardigheid van denzelve.

„Overlatende aan de wijsheid en godsvrucht van den Edel Achtbaren raad, de begrooting der som, welke hoogde ze zal goedvinden te vergunnen, in welk vertrouwen wij de eer hebben met alle eerbied te verblijven enz.

„Den 4 April 1813 wordt godelibereerd over een geschil tusschen de broederschappen van den H. Rozenkrans en van den H. Antonius, omtrent het viertien der Dinsdagen van ieder broederschap, en wordt besloten de vijftien Dinsdagen van den H. Rozenkrans geregeld en niet onderbroken zullen plaats hebben aan het altaar van O. L. Vrouw. Nog wordt bepaald den vasten- en adventprediker te salarieeren met de opbrengst der collecte onder de meditatie en het lof, en den prediker van het vorig jaar, kapellaan Kevers, als gratificatie 24 francs te geven. Verder wordt besloten het houtwerk in de kerk te verwen.

„De heer pastoor Cyrus reclameert de som van 3056,20 francs voor jaargetijden en andere diensten gedurende 10 jaren door hem gedaan. De kerkraad verwijst hem, wegens den slechten toestand der fabriek, naar den gemeenteraad, om volgens het keizerlijk decreet van 1809, eene jaarlijksche tegemoetkoming van 500 à 600 francs aan te vragen. Later in de vergadering van den eersten Zondag 1815 herhaalt de Eerw. Heer pastoor dezelfde vordering. Nu om de zaak te eindigen en aangezien die revenuen, door verkoop door de domeinen en door de amortissemmentskas, tot op de helft verminderd zijn, aangezien het bureau de bienfaisance meer dan tien jaren de helft der kapitalen gehad heeft, wordt de volgende transactie voorgesteld en aangenomen. De heer pastoor zal gedurende zijn leven de inkomsten der fondatiën in 't register en alle andere thans gereclameerde overlaten aan het fabriek. Daarvoor zal hij gedurende zijn leven, qua pastoor eene jaarlijksche toelage van 600 gulden Luiksch van de kerkfabriek ontvangen. Hiermede is de kerkfabriek van alles vrij en ontslagen”.

Vergadering van 4 Juli 1813. Door verschillende kanunniken van St. Servaas waren verscheidene reliquiën, ingesloten in een looden kist aan de kerk ten geschenke gegeven; nu wordt de Eerw. Heer kapellaan Lux belast, om dezelve op te schrijven en te sorteeren, om ze later in een glazen reliquikast ter vereering uit te stellen. Eindelijk deelt de Eerw. Heer pastoor Cyrus mede dat hij sedert Maart het 50ste jaar van zijn pastoorschap dezer parochie is ingetreden en dat hij Maandag 26 September zijn jubelfeest wil vieren.

In de vergadering van den 3^{den} Zondag van Juli 1814 geeft de pastoor kennis aan den Raad der kerk, dat sedert 16 à 17 jaar lang verschillende missen en fundatiën niet meer gedaan waren. Verschillende missen, loffen en andere diensten daarvan waren ook nog gemengd met verscheidene titels der armen.

Om deze zaak te onderzoeken wordt nu eene commissie benoemd bestaande uit de Heeren Jesse, Wijnandts en van Gulpen.

Den 15^{den} Januari 1815 gaf de pastoor kennis van de resolutie van December 1814 door Z. K. H. te 's Hage genomen, waarbij aan alle administratiën der armengoederen gelast wordt de registers en goederen aan hare oude titularissen terug te geven, om beheerd te worden gelijk voor 1794. Hierdoor kreeg de kerkfabriek en de armen der parochie alle gronden, erfpachten en kapitalen terug, welke het bureau

de bienfaisance der stad gedurende eene reeks van jaren, tegen alle recht in, gehouden had. De thesaurier Wynandts wordt gemachtigd alle papieren, documenten enz. dienaangaande over te nemen.

De administratieve commissie der armengoederen geeft aan den Raad te kennen, dat zij ophoudt met aalmoezen in geld aan den armen der stad uit te deelen, maar dat zij blijft voortgaan wekelijks 400 brooden uit te deelen. Hierbij geeft de commissie eene lijst van de armen die wekelijks of maandelijks bedeed werden.

In de vergadering van 16 April 1815 wordt besloten een request in te dienen bij den grootvicaris te Luik om kwijtschelding of reductie aan te vragen, en verder te onderzoeken wat de kerk te doen heeft omtrent de fondatiën wier opbrengsten niet voldoende zijn om ze te volbrengen. Den secretaris wordt gelast hierbij vooral als beweegreden te gebruiken de enorme kosten die aan de kerk gedaan zijn sedert zij in ons bezit is.

Den eersten Zondag van Maart 1816 geeft de pastoor kennis van de decisie van 23 Februari 1816 aan den grootvicaris van Luik aangaande deze questie. Z. H. E. beveelt dat de fondatie van der Maesen in het vervolg zal moeten volbracht worden zooals te voren.

De Missen der fondatie Linssen, als ook de Missen te lezen door de kapellaans reduiseert hij volgens den tarief van het diocees. (Zaepffel) nam aan 90 centimes iedere Mis. Aangaande de kwijtschelding der verzuimde Missen verwijst hij de supplianten tot Z. H. den Paus. Wordt vervolgens besloten eene suppliek aan Z. H. op te maken en hiertoe eene commissie benoemd, bestaande uit de heeren Roosen, Jesse en van Gulpen.

De Sacra Poenitentiaria verleende, bij schrijven van 2 Mei 1816 aan den grootvicaris van Luik de volmacht om naar zijn goedgevallen en volgens de omstandigheden der kerk de verzuimde missen te reduiseeren.

In Augustus 1815 had de kerkraad twee nieuwe kapellaans aan den grootvicaris gevraagd; de Eerw. paters Janssen, Zilvereyzer en Devely waren gestorven en de heer Kevers was tot pastoor van St. Nicolaas benoemd, zoodat de diensten der kerk onbezet waren. Daarbij kwam dat de heer de Haan en pater Caluwarts, die eene

buiten-kapellanie bedienden, op Zon- en feestdagen ook afwezig waren, zoodat de Eerw. Heer Lux alleen moest biecht hooren.

Bij missive van 2 September 1816 van den grootvicaris Baret worden twee heeren seminaristen, Richardus van der Smissen en Henricus Haakse tot kapellanen van St. Mathias benoemd, om 1° October in functie te treden.

In dezelfde vergadering van 2 September wordt door een der leden voorgesteld om den Eerw. Heer Joannes Wilhelmus Haanen „een inboorling van onze parochie” ook tot kapellaan te benoemen, omdat nog eene kapellaansplaats vacant was. Dit voorstel aangenomen zijnde, wordt voornoemde heer tot 2^{en} kapellaan der parochie benoemd „onder de baten en emolumenten daartoe staande”.

In de vergadering van 10 October 1817 geeft de pastoor lezing van een schrijven van den gouverneur, waarbij deze een nauwkeurige staat van alle goederen en renten die het patrimonium der fabriek vormen, aanvraagt.

Deze staat wordt opgegeven en den 13 Januari 1818 door den gouverneur goedgekeurd.

In de vergadering van 8 November 1818, geeft de pastoor kennis van den dood van den Eerw. Heer Richard van der Smissen, 4^e kapellaan dezer parochie en vraagt om in deze vacature te voorzien. Een der leden stelt voor het tractement der in het vervolg te benoemen kapellaans te verminderen, aangezien ieder kapellaan sinds twee jaren 100 gld. Hollandsch van 's lands wege ontvangt, hetgeen voor 3 jaren toen men de tractementen op frs. 600 had vastgesteld, niet bestond. Nadat hierover beraadslaagd is, en aangezien de kerk arm is, aangezien door die tractementen een jaarlijks deficit is ontstaan, aangezien de kerkmeesters verplicht zijn bij iedere gelegenheid te bezuinigen wordt besloten: het tractement voor de in het vervolg te benoemen kapellaans vast te stellen op 500 francs 's jaars, terwijl de tegenwoordig fungeerende kapellaans het oude tractement blijven behouden.

Den 30 November 1818 geeft de pastoor kennis van een schrijven van den burgemeester Slijpe, waarbij deze aan de fabriek doet opmerken, dat de gemeente zich wel kon verzetten tegen de in bezitneming van het pastoreele huis, daar de pastoriën tot de gemeentegoederen behooren. Maar de gemeenteraad overwegende dat] de pastorie

deel uitmaakt van onze kerk en van het kerkhof en dat het terrein van kerk en kerkhof met aanhoorigheden ons toebehoort volgens keizerlijk decreet van 8 floréal an XV, overwegende dat, indien de stad zich mocht verzetten tegen de inbezitneming der pastorie door den pastoor, zij dezen zou moeten voorzien van pastorie en tuin ten koste van een jaarlijksche huur van 400 à 500 francs, neemt deze observatie van den burgemeester dus niet in aanmerking.

Den 28 December 1818 wordt kennis gegeven van een schrijven van de regeering der stad met aanvraag van de Staten dezer provincie, hoeveel vermogen, klooster- of kerkgoederen onze fabriek bij wege van découverte (ontdekking) bekomen heeft en op welke manieren soortgelijke ontdekkingen in het vervolg worden aangelegd. Waarop gedelibereerd en overwogen dat onze kerkfabriek in zulk geval niet verkeerd, maar integendeel goederen verloren heeft, wordt het schrijven der Staten voor kennisgeving aangenomen.

Den 24 Januari 1819 herhaalt de burgemeester Slijpe zijne vraag omtrent de noodige inlichtingen en motieven op te geven, waardoor de kerkfabriek het bezit der pastorie verdedigt.

Wordt besloten dadelijk te antwoorden volgens het besluit genomen 30 Nov. 1818.

Den 10 Februari 1819 overleed de Eerw. heer pastoor Cyrus. Joannes Jacobus Cyrus was geboren te Venlo, den 17 Juli 1739. Na zijne studiën volbracht te hebben eerst te Maastricht, later te Leuven, werd hij in 1765 als S. Th. licentiatus tot priester gewijd. In hetzelfde jaar werd hij tot pastoor dezer parochie en tot kanunnik benoemd. Gedurende 54 jaren stond hij aan het hoofd dezer parochie. Door eene beroerte getroffen overleed hij den 10 Februari 1819. Hij werd opgevolgd door den Eerw. Heer Lux, kapellaan van St. Mathias.

In het jaar 1820 wordt de heer Tielens, oud-paymeester, benoemd tot lid van den kerkraad, ter vervanging van den heer de Massen, overleden.

Na het overlijden van den heer Tielens wordt de heer van Halen advocaat en notaris, in zijne plaats benoemd, en in de plaats van den heer Henckelius, die zijn ontslag neemt, komt de heer Nicolaus Rutten brander en brouwer. In 1822 wordt de heer J. A. Engelen kerkmeester benoemd ter vervanging van den heer van Halen, overleden.

Den 9 December 1823 overleed de Eerw. Heer pastoor Lux. Hij wierd geboren te Maastricht den 6 Augustus 1761. Na zijne studiën volbracht te hebben aan de Hoogeschool en in 't seminarie te Leuven, werd hij priester gewijd in het jaar 1787. Hij werd tot kapellaan benoemd aan de vroegere parochiale kerk van St. Catharina, en bleef daar als dusdanig werkzaam gedurende 31 jaar, totdat hij in 1819 tot pastoor dezer parochie benoemd wierd. Op hem was toepasselijk :

„Praeesse dignus, qui tot annorum spatio didicerat subesse”.

Als pastoor voltrok hij zijn als kapellaan begonnen werk, en arbeidde met onvermoeiden ijver aan het heil zijner parochie, totdat hij na eene korte ziekte den 9 Dec. 1823 overleed. In zijne plaats wordt de Eerw. Heer Leonardus Wynandts benoemd.

Den 23 December 1823 had eene vergadering der kerkmeesters plaats in het pastoreele huis in de Hoenderstraat.

De Raad geeft zijn genoegen te kennen over den maatregel door den nieuwen pastoor genomen, van de armen op dezelfde wijze te begraven als de rijken, zonder verschil in het afhaken of in de ceremoniën in de kerk.

De deur op het koor was langzamerhand tot publieken ingang geworden; nu stelt de heer pastoor voor, vooral tot meer eerbied voor het Allerheiligste, dat deze deur alleen zal dienen tot ingang voor heeren geestelijken en kerkmeesters, en dat voor het publiek de deur, die zich onder in de kerk bij de broederschapsbank aan den kant van het kerkhof bevindt, zal geopend worden. De heer pastoor wil dit alles op zijne privaatkosten maken. De heer Soiron geeft nu eene dubbele deur voor den uitgang en de heer van Beethoven het daartoe benoodigde lood. Wordt verder bepaald een collecte te houden voor de kerk in de parochie, omdat de regeering der stad anders geen ondersteuning kan geven.

Volgens een statistiek opgemaakt den 19 Januari 1826 was in het jaar 1825 de bevolking der parochie van St. Mathias aldus verdeeld: 6266 Katholieken, 203 Hervormden en 119 Joden.

In de vergadering van 24 Maart 1826 wordt de heer Jesse benoemd tot secretaris der kerkfabriek, in plaats van den heer Theodorus van Gulpen, overleden; als lid wordt benoemd de heer Lambert Houtappel, negociant.

Den 26 Maart 1826 overleed de Eerw. Heer pastoor Wynandts.

Hij was geboren te Maastricht en stierf plotseling, 's avonds ten 8 uur, in den ouderdom van 54 jaren 5 maanden. Hij volbracht zijne studiën te Tongeren en Maastricht en trad in de orde van den H. Dominicus. Gedurende 33 jaren was hij werkzaam als priester, waarvan 19 jaar als kapellaan aan St. Nikolaaskerk te Maastricht en 2 jaren 3 maanden 15 dagen als pastoor dezer parochie (1).

Den 15 April 1826 werd de Eerw. Heer Michaël Richard Lysens, geboren te Maastricht, tot pastoor benoemd.

De heer van Utrecht schenkt aan de kerk een drie heeren ornament met koorkap enz. in zijde, met witte en blauwe bloemen en gouden galon afgezet.

Voorstel van den heer pastoor om het dak en den toren die dreigt in te vallen, te herstellen.

In de vergadering van 9 Juli dringt de pastoor er op aan, dat de deliberatiën van den kerkraad geregeld moeten worden ingeschreven, wat sinds 1811 niet meer had plaats gehad, ten minste niet in een afzonderlijk register.

In eene vergadering van 30 Juni was het voorstel gedaan eene algemeene collecte binnen de stad te houden in plaats van de vrijwillige inschrijving, (waarover in de vergadering van 24 Maart 1826). Authorisatie wordt verleend om deze collecte te houden, waarvan de opbrengst 896,37 gulden bedroeg. De stad verleende verder een subsidie van 500 gulden. (Verg. 8 Aug.).

Den 7 Januari 1827 wordt lezing gedaan van de goedkeuring der heeren burgemeester en schepenen verleend aan de voorwaarden van aanbesteding der bouwstoffen tot herstelling van toren en dak der kerk. In deze vergadering wordt toegestaan het groot houten kruis, hangende boven de doopvont, te verkoopen voor 28 gld. Ned. Dit kruis werd aangekocht door den heer pastoor van St. Pieter voor 5 Fransche kroonen. In de plaats van den overleden organist Pereboom, wordt eindelijk bij provisie benoemd zijn zoon Jan Pereboom.

De Gedeputeerde Staten weigeren subsidie te geven voor restauratie der kerk, de Raad besluit geen verdere instantie te doen totdat het aanwezige geld verbouwd is.

(1) Op de installatie van Wynandts en op diens overlijden, vervaardigde de dichter E. Schols twee gedichten, die men vindt in de *Publ. etc. du Limb.* X p. 381-387.

Wordt autorisatie verleend aan den heer J. J. Genetelle, om eenige veranderingen te maken in den scheidsmuur tusschen zijn huis en de kerk onder verschillende voorwaarden.

Den 4 Januari 1829 verklaart de heer van den Berch in een brief van 28 Nov. 1828 de dagelijksche 11 ure Mis van af 1° December niet meer te willen celebreren. De heer pastoor benoemt den Eerw. Heer Dobbelsteyn voor de Mis ten 11½ op Zon- en feestdagen en den Eerw. Heer Hynders voor de Mis ten 11 ure op de werkdagen. In de plaats van den heer kapellaan Haenen, buiten staat verder zijne functiën te verrichten, wordt voorloopig benoemd de Eerw. Heer Heuvels.

De Bureau geeft een staat van het personeel der HH. vicarissen en priesters, habituanten en kerkdienaars der parochie met hun tractement, als volgt:

- 1° De heer M. R. Lysens, pastoor.
 - 2° " " J. Ackx, vicaris en geestelijke koster, tractement 236,25 gld. Ned.
 - 3° De heer J. A. Simons, vic. 236,25 gld. Ned.
 - 4° " " W. Heuvels, vic. 236,25 gld. Ned.
 - 5° " " J. H. Dobbelsteyn, priester, 112 gld. Ned.
 - 6° " " A. Maiëlle, priester.
 - 7° " " A. Caluwaerts, predikant en biechtvader.
 - 8° " " J. W. Haenen, priester, belast met de dagelijksche 11 ure-Mis en de 11½ ure Mis op Zon- en feestdagen. Traktament: 94 cents voor stipendium der dagelijksche Mis.
 - 9° De heer J. N. Jeukens, priester, gelast met de 11 ure Mis op Zon- en feestdagen. Trakt.: het stipendium der gefundeerde Missen.
 - 10° De heer C. L. Kircher, priester, belast met de 10 ure Mis op Zon- en feestdagen. Trakt.: het stipendium der gefundeerde Missen.
 - 11° De heer Egbert H. Schrammen, priester, belast met de half tien ure-Mis op Zon- en feestdagen. Trakt.: het stipendium der gefundeerde Missen.
- Verder: J. L. Gadet, koster en voorzanger, trakt.: 56 gld.
L. R. van Doren, koorzanger, trakt. 56 gld.
Chr. Daenen, onderkoster en sacristie-opziener, trakt. 112 gld.
J. Pereboom, organist, trakt. 168 gld.
N. Notermans, orgeltrapper, trakt. 33,60 gld.

N. Notermans, kruisdrager,	"	6,—	"
" " klokkenluider,	"	6,—	"
Chr. Daemen,	"	6,—	"
J. Scheyn, pedel, trakt. 24,—		gld.	

A. Lenoir en A. Kersten, kerkdienaars, ieder 5 gulden.

4 servienten, te samen 10 gld.

In diezelfde vergadering wordt voorgesteld een ontwerp voor een nieuw tarief der rechten van begrafenissen en andere kerkelijke diensten voor HH. geestelijken en kerkdienaars.

Voorstel tot wettige verdeeling van eenige kapitalen, tot nog toe pro indiviso toebehoorende aan de vier parochiën der stad.

Den 2 Mei 1830 kondigt de heer pastoor de komst op heden aan van Z.D.H. den Bisschop, om het Heilig Vormsel in de vier parochiën toe te dienen. In St. Mathias worden de kinderen gevormd op twee dagen.

Kort daarop brak de Belgische revolutie uit, en daar Maastricht in 1830 bij N.-Nederland bleef, werd deze stad onder de administratie van den „administrator apostolicus” van 's Bosch gesteld, zoodat Maastricht sedert dien tijd niet meer onder toezicht van den bisschop van Luik heeft gestaan.

Den 13 December 1833 worden tot leden van den fabriekraad gekozen de Eerw. Heer kapellaan Ackx en de heer Jacob Wynands.

De heeren kerkmeesters, als meesters der broederschap van den H. Donatus, opgericht in deze kerk den 7 Augustus 1832 ingevolge bulle van Paus Gregorius XVI van 20 Juli 1832, besluiten jaarlijks eene bijeenkomst te beleggen beurtelings bij ieder lid, om over de be'angen van kerk en broederschap te handelen.

Door Mej. Anna Catharina Cruts werd bij testament van 5 October 1833, aan de armen der parochie een legaat van 1500 gulden vermaakt.

In 1834 werd benoemd tot kapellaan de Eerw. Heer F. A. Pollet, geboren te Tilburg den 24 Aug. 1806, priester gewijd te Munster den 17 Maart 1832.

In 1835, benoemd tot kapellaan de Eerw. Heer Joannes van Doorn, geb. te Veghel den 6 Januari 1810; priester gewijd te Warmond, den 15 Maart 1834 en de Eerw. Heer van Dijk voor het lezen van de dagelijksche 11 ure-Mis.

In eene buitengewone vergadering op 24 April 1836 werd aan Ed. Achtbare Heeren burgemeester en schepenen der stad verzocht te willen onderzoeken of de fabriekraad al dan niet gehouden is toe te laten het plaatsen eener koetspoort uitkomende op het kerkhof, alsmede de vrije op- en afvaart van karren over gemeld kerkhof.

Dit gebeurde bij gelegenheid eener aanvraag gedaan door den heer Jacques Bemelmans, brouwer en brander alhier.

Burgemeester en schepenen evenwel verklaren hiertoe niet bevoegd te zijn, en verwijzen naar den rechter.

Circulaire van burgemeester en schepenen aan de heeren pastoors der vier parochiën, waarbij de dagen worden vastgesteld voor de vierde geadmitteerde processie (behalve de processiën op den Zondag na Heilig Sacramentsdag, op de Kruisdagen en op St. Marcusdag), namelijk voor de parochie van St. Servaas den Zondag onder de octave van St. Servaas of het feest zelve, wanneer het op Zondag valt. Voor de parochie van O. L. Vr., het feest van Maria Hemelvaart. Voor de parochie van St. Martinus, den 3^{den} Zondag na Pinksteren en voor de parochie van St. Mathias den eersten Zondag in October.

Zullende voorts op Zondag na Heilig Sacramentsdag slechts ééne processie door al de parochiën gezamenlijk gehouden worden. Verder worden hierbij de heeren pastoors uitgenoodigd (onder herinnering dat alle overige processiën niet anders dan in de kerken zelve en op derzelver afgesloten kerkhoven of verdere dependentiën mogen plaats hebben) om zooveel mogelijk, voor de aan iedere parochie verleende afzonderlijke openbare processie, dezelfde straten der parochie te gebruiken, waar ze tot nu toe plaats hadden, en deze op te geven, ten einde het stedelijk bestuur kunne zorgen voor de handhaving der orde, en verder om na gedane aanwijzing der straten, geene verandering in te brengen zonder overleg met het stedelijk bestuur.

Na deliberatie hierover wordt goedgevonden de Markt en de Boschstraat, tot den kring der St. Mathiasparochie behorende, voor de verleende afzonderlijke openbare processiën te gebruiken.

Wordt besloten de binnenmuren der kerk te witten en eene uitgangsdeur links in de kerk aan te brengen.

Toen in gevolge van het traktaat van Londen en de 24 Artikelen een gedeelte van Limburg aan Nederland terug werd gegeven, werd in dit gedeelte door paus Gregorius XVI een apostolisch vicariaat opgericht, waaronder nu ook de stad Maastricht werd gerekend.

In 1845 werd tot kapellaan benoemd de Eerw. Heer Rutten.

Den 17 Juli 1846 overleed de Zeer Eerw. Heer pastoor Lysens. Hij was geboren te Maastricht den 12 April 1759. Tot licentiaat in de beide rechten bevorderd te Douai 1784, werd hij priester gewijd te Keulen, den 29 Nov. 1789. In 1790 werd hij benoemd tot kapellaan aan de voormalige St. Catharinakerk en in datzelfde jaar tot kanonik en scholaster der collegiale kerk van O. L. Vr. Hij moest vluchten in 1793 ten tijde der Fransche omwenteling. In 1809 werd hij benoemd tot pastoor van Tongeren, doch aanvaarde deze waardigheid niet. In 1826, den 10 April, werd hij benoemd tot pastoor dezer parochie en overleed alhier den 17 Juli 1846 (1).

In de vergadering van 27 Juni 1846 wordt een adres gericht aan den Hoogw. Bisschop van Hirene, apost. administrateur in Limburg om den Eerw. Heer van Nuenen, alhier te benoemen voor het lezen der dagelijksche 11 ure-Mis, die sedert 1804 in deze kerk bestond.

Den 29 Juli 1846 is benoemd tot pastoor van St. Mathias, de Zeer Eerw. Heer Joannes van der Linden, pastoor te Breust-Eysden. Waren leden van den kerkraad de heeren : M. Tielens, F. J. Crahay, J. H. Ackx, J. S. Wynandis, B. Vos, I. F. Naus, L. Rutten en L. Neven.

Op 24 Mei 1849 vergadert het kerkbestuur om den Zeer Eerw. Heer pastoor J. van der Linden in de nieuwe pastorie achter de kerk te installeren. Deze nieuwe pastorie werd gebouwd door den Eerw. Heer L. H. Rutten, voor de som van 5960 gulden Ned. Hiervoor werd door het kerkbestuur de oude pastorie afgestaan aan den Eerw. Heer Rutten tot gesticht voor arme vrouwen, tot welk doel de oude pastorie ten eeuwigen dage zal moeten dienen.

Het kerkbestuur, tevens armbestuur, verbond zich nog om jaarlijks uit de armentafel te betalen de som van 100 gld. Ned. ter ontmoet-koming in de kosten van bedelingen aan de armen in het gesticht inwonende.

In 1852, den 8 Augustus, had in deze kerk de plechtige oprichting plaats van de aarisbroederschap der H. Familie voor de mannen

(1) Op de installatie van pastoor Lysens gaf Henri Ruyters, professor aan het atheneum te Maastricht, een Latijnsch gedicht uit, dat zich bevindt in de *Publ. etc. du Limb.* X p. 388 Over het ongeoorloofd wegschenken van 2 Byzantijnsche reliekwieëhouders van het H. Kruis zie het art. van A. J. Flament in *Publications* XXIII, p. 58—80.

en jongelingen dezer stad. Tot directeur der broederschap werd de Eerw. Heer kapellaan van Doorn aangesteld.

Eene tweede afdeeling dezer aartsbroederschap voor de vrouwen en jonge dochters dezer stad werd opgericht den 11 Juni 1854.

In 1853 wordt de Eerw. Heer kapellaan van Gulick tot pastoor benoemd te Keer en Kadier en vervangen door den Eerw. Heer J. Kanters, tot dusverre kapellaan te Schinnen. De Eerw. Heer Pollet wordt pastoor te Nuland (Noord-Brabant) en opgevolgd door den Eerw. Heer Meuffels, kapellaan te Valkenburg.

De Eerw. Heer kapellaan Rutten wordt tot pastoor benoemd te Wynandsrade en opgevolgd door den Eerw. Heer J. Spykers, geboortig uit Nuth.

De Eerw. Heer J. van Doorn, kapellaan wordt benoemd tot pastoor te Uden (Noord-Brabant) den 5 October 1855. Hij wordt opgevolgd door den Eerw. Heer Kamps uit Broeksittard.

In 1857 October neemt de Eerw. Heer Ackx zijn ontslag en wordt opgevolgd door den Eerw. Heer A. Syben, kapellaan te Mheer.

De Eerw. Heer Kamps wordt overgeplaatst naar Geleen en opgevolgd door den Eerw. Heer J. Beunen, kapellaan te Venlo.

In October 1859 wordt benoemd tot pastoor te Neer de Eerw. Heer kapellaan J. Kanters en vervangen door den Eerw. Heer Ariëns, kapellaan te Baarlo.

De Eerw. Heer kapellaan Meuffels, benoemd tot rector aan Calvariënberg, wordt opgevolgd door den Eerw. Heer Wynants, professor te Venlo.

De heer Petrus Regout geeft, wegens zijne bezigheden zijn ontslag als president en lid van den kerkraad; in zijne plaats wordt als lid benoemd zijn broeder Thomas Regout en als president gekozen de heer P. Stevens.

1861 in April geeft de Eerw. Heer Rutten een nieuw venster van gekleurd glas in de kerk ten geschenke.

In Juli worden twee zijaltaren in gesculpteerd eikenhout ten geschenke gegeven door Mevrouw M. Tielens de Lenaerts (altaar van O. L. Vr.) en door haar schoonzoon de heer C. Bruls (altaar van St. Antonius). Deze twee altaren zijn in 1863 geplaatst.

De koster Christ. Daemen geeft een nieuw venster van gekleurd glas.

Wordt besloten een nieuwen vloer in de kerk te leggen.

In 1802 den 20 Januari overleed de Zeer Eerw. Heer pastoor J. van der Linden. De kerk bekostigt gedeeltelijk zijne begrafenis, koopt eene grafplaats uit bijdragen der parochianen en richt er een monument op. De overledene liet aan de kerk zijne ornamenten en stichtte een eeuwigdurend jaargetijde voor de rust zijner ziel.

Joannes van der Linden was geboren te Zeeland (Prov. Noord-Brabant) den 14 Juni 1800. Priester gewijd te Mechelen den 12 Aug. 1823, werd hij in hetzelfde jaar den 3 November tot kapellaan benoemd te Roosteren. Den 1 Maart 1833 werd hij pastoor te Margraten. Nadat hem den 18 Januari 1838 het dekenaat van Sittard was aangeboden, werd hij den 1 Mei 1840 tot pastoor te Breust benoemd. In 1846 den 19 Juli werd hij tot pastoor dezer parochie benoemd en overleed alhier den 20 Januari 1862.

Den 12 Februari 1862 wordt tot pastoor der parochie benoemd de Zeer Eerw. Heer Louis Batta, geboren te Maastricht, tot dus verre pastoor te Berg aan de Maas.

In October wordt in de plaats van den heer Thomas Regout tot lid van den raad gekozen de heer Jean Regout, rentenier.

De Eerw. Heer kapellaan Ariëns, benoemd tot pastoor te Valkenburg wordt opgevolgd door den Eerw. Heer Wijnen, priester uit het seminarie.

1866. Dood van den Eerw. Heer Ackx, kapellaan. Hij was van 1816 tot 1857 kapellaan dezer parochie. In zijne plaats wordt tot lid van den kerkraad gekozen de heer Jan Jos. Bischoero.

1868. De heer Mr P. E. Gulikers, rechter, geeft de 12^e statie door den heer Bruls van Rome geschilderd, ten geschenke.

1875. Den 15 Januari overleed de Zeer Eerw. Heer pastoor Batta. Hij werd geboren te Maastricht den 20 Mei 1818. Priester gewijd te Roermond den 21 Mei 1842, werd hij tot kapellaan te Roermond benoemd den 12 Juli van hetzelfde jaar. In 1848, den 15 October werd hij professor benoemd te Rolduc. Den 30 December 1848 werd hij kapellaan te Maastricht en den 30 Juni 1856 pastoor te Berg. Den 13 Februari 1862 werd hij tot pastoor dezer parochie benoemd, alwaar hij op bovengenoemden datum in den Heer ontsliep.

Den 12 Februari wordt tot pastoor dezer parochie benoemd de Zeer Eerw. Heer Andreas Antonius Syben, oud kapellaan der parochie,

tot dusverre pastoor te Mheer. Den 4 Maart werd Z. Eerw. als dusdanig door den Hoog Eerw. Heer Mgr. Rutten, deken van St. Servaas, plechtig geïnstalleerd.

Door de wet van 26 Juni 1876 tot intrekking van het keizerlijk decreet van 30 December 1809, worden 1 Januari 1877 de kerkbesturen, waar zij krachtens dat decreet bestaan, opgeheven. Volgens het nieuwe algemeen reglement voor de parochiale kerkbesturen in het bisdom Roermond benoemde Z.D.H. de Bisschop van Roermond tot leden van het kerkbestuur van St. Mathias (buiten den ZEerw. Heer pastoor, van rechtswege lid en voorzitter van het bestuur) de Heeren: Lambert Rutten, Hub. Pyls, Philippe Tielsens, Michel Marres, Louis Regout en Thomas Hanssen.

Deze nieuwe leden worden den 31 December 1876 door den Hoog Eerw. Heer Dekan van St. Servaas, Mgr. Rutten, namens Z.D.H. den Bisschop van Roermond als dusdanig geïnstalleerd.

Tot penningmeester wordt benoemd de heer Frans Marckx, tot secretaris de heer Hanssen, tot lid van het dagelijksch bestuur de heer Lambert Rutten, als oudste lid.

Den 13 Febr. 1891 overleed pastoor Syben, een man die met onvermoeiden ijver en zelfopoffering aan het heil der zielen, in deze volkrijke parochie gearbeid heeft. Hij was geboren te Schinnen den 17 Januari 1826, deed zijne studiën te Rolduc en te Roermond en werd den 23 Februari 1850 in deze laatste stad door Mgr. Paredis, priester gewijd. Eenige weken daarna werd hij kapellaan benoemd te Mheer en in 1857 kapellaan der kerk van St. Mathias te Maastricht. Den 17 Januari 1870 keerde hij naar Mheer terug als pastoor en verbleef er tot zijne benoeming tot pastoor te Maastricht.

Als opvolger van den WelEerw. Heer Syben noemen wij den tegenwoordigen pastoor van St. Mathias, den WelEerw. Heer Ernest Menten, geboren te Roermond in 1834, eertijds professor te Rolduc en sedert 1885 pastoor te Echt bij Roermond.

